

Provincies investeren in de Energietransitie

Interprovinciaal Overleg

Provincies investeren in de Energietransitie

Energiebesparing als grootste kans!

2

De nieuwe colleges hebben stevige ambities op het gebied van Energietransitie. Dat past ook bij de rol en taken van provincies. Als hoeders van de ruimtelijke ordening en, aanjagers van de regionale economie leveren provincies een niet te onderschatten bijdrage aan de transitie naar een duurzame energievoorziening.

Ruimte sparen is energie besparen

In de afgelopen periode stond de ruimtelijke inpassing van duurzame energie prominent op de politieke agenda. Daarbij werkte de focus op de verdeling van de megawatts wind-energie over provincies, losgetrokken van het perspectief van een duurzame energiemix, contra-productief. Het verstoorde de gebiedsprocessen om windmolens met draagvlak te bouwen. Het illustreert ook de uitvergroete aandacht voor de productie van hernieuwbare energie. De noodzaak en de kansen van energiebesparing zijn daardoor onderbelicht. Duurzame energieproductie kost veel ruimte, veel meer dan traditionele fossiele technieken. Het gaat niet lukken om de productiecapaciteit voor 90% hernieuwbare energie op land in 2050 ruimtelijk in te passen. Ook niet op zee. We slagen er alleen in om dit doel te halen als het ons lukt een schaalsprong te maken bij het verminderen van ons energiegebruik.

Energiebesparing, een economische kans!

Als je 90% minder energie gebruikt, dan hoeft je ook 90% minder duurzame energie op te wekken. Hoe realistisch is het? De innovatie en dynamiek rond energiebesparing

is groot. De weg naar energieneutrale woningen is tegenwoordig vanzelfsprekend. Met verlichting heeft de LED-revolutie in korte tijd een grote vlucht genomen. Simpele maatregelen bij aanbesteding van OV-concessies leidden al tot een halvering van de CO₂-emissie. En nieuwe materialen en biobased productieprocessen beloven ook een vermindering van het energiegebruik. Op korte termijn levert energiebesparing in de gebouwde omgeving meer dan 10.000 banen op in de bouw- en installatiebranche en het is ook voor iedereen financieel aantrekkelijk. Maar je moet het wel in gang zien te trekken.

Met elkaar aan de slag vanuit een gedeelde visie!

De provincies zijn druk bezig de energietransitie te realiseren. De voorbeelden in dit boek illustreren dat. Ze gaan er in de komende jaren vol ambitie mee door, gezamenlijk, maar met de kracht van hun verscheidenheid. Samen met andere partijen in de regio trekken ze initiatieven van de grond. Het nationale energieakkoord was een goede stap om iedereen wakker te schudden. In de komende jaren moeten we met elkaar, overheden, bedrijven en burgers, een gedeelde visie ontwikkelen waarin we duidelijke prioriteiten kunnen stellen en de schouders kunnen zetten onder de uitvoering. De Energievisie 2050 die minister Kamp via de Energiedialoog wil opstellen is een goede eerste stap. En de provincies doen mee!

Arie Stuivenberg

Portefeuillehouder Energietransitie

Inhoud

Voorwoord	2
Inleiding	4
Nationaal Energie Akkoord	6
IPS2E	7
Energie in de coalitieakkoorden	9
Provinciale Energieprojecten	17
Noord-Brabant: Elektrisch vervoer	18
Noord-Holland: Participatiefonds Duurzame Economie	20
Flevoland: Regioplan Windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland	22
Fryslân: Coöperatieve energieleverancier	24
Overijssel: Innovatieve pyrolysefabriek Empyro	26
Zuid-Holland: Warmterotonde Zuid-Holland	28
Limburg: Faciliteren van zonnepanelen voor huurders	30
Gelderland: Duurzame Transportcorridor Betuwe	32
Drenthe: Stimuleren van zonne-energie	34
Zeeland: Koppelen van restwarmte en -CO ₂	36
Utrecht: Garantiestelling en garantiefonds voor energieprojecten	38
Groningen: Energy Academy Europe	40
Provinciale Energiecolumns	43
Pieter Boot: Provincies belangrijke schakel in energietransitie	44
Marijke van Haaren: De reiziger als echte winnaar!	46
Tjerk Wagenaar: Van een fossiel verleden en heden naar een zonnige toekomst	48
Marga Hoek: Inkopen? Zoek niet het putje op, maar vind de weg omhoog	50
Jan Rotmans: Provincie nodig voor faciliteren van slimme infrastructuur voor duurzame energie	52
Dirk Sijmons: Vergezicht versus Horizonvervuiling	54
Teun Bokhoven: Van Nimby naar Pimby	56
Co Verdaas: WAUW!	58
Ed Nijpels: Energietransitie in beweging	60
Inspiratiekaart Duurzame Energietransitie	binnenzijde omslag

Provinciale coalitieakkoorden 2015-2019: meer ambitie voor energietransitie

4

Provincies, aanjagers van de uitvoering van het Nationaal Energieakkoord

De provincies hebben het Nationaal Energieakkoord (NEA) ondertekend. In hun ambities voor de komende collegeperiode gaan ze op volle kracht vooruit met de uitvoering. Zij doen dat vanuit hun wettelijke rollen en taken in de ruimtelijke ordening, regionale economie, vergunningverlening en handhaving en mobiliteit. Ze gaan niet op de stoel van andere partijen zitten, maar werken samen en stimuleren kansrijke ontwikkelingen. Provincies treden actief op naar maatschappelijke partijen en bedrijfsleven om initiatieven van de grond te trekken, faciliteren co-creatie en helpen innovaties en projecten om de financiële hobbels te slechten in hun aanloophase.

Integraal werken om ambities waar te maken

In alle coalitieakkoorden leggen de nieuwe provinciebesturen de lat voor de energietransitie hoger. In eigen huis verbinden ze de uitvoering van de energietransitie aan andere opgaven. De nadruk van de provinciale ambities ligt in de koppeling van de energietransitie aan de regionale economie en

werkgelegenheid, aan het aanjagen van innovatie en aan het vergroten van draagvlak onder andere door een zorgvuldige ruimtelijke inpassing van energieprojecten. Maar de energietransitie krijgt ook concrete invulling bij aanbestedingen van OV-concessies, bij de aanleg van wegen en in de vergunningverlening bij grote bedrijven waarvoor provincies verantwoordelijk zijn.

Energiebesparing, een quick win voor werkgelegenheid en kostenbesparing

Energiebesparing is de eerste stap. Immers, alles wat je niet verbruikt hoeft je ook niet te produceren. Dat spaart ruimte en dat spaart kosten. Energiebesparing is de maatregel die meteen veel banen schept in de bouw- en installatiebranche, maar die ook meteen doorwerkt in de portemonnees van burgers en bedrijven: meestal een positieve business case die zichzelf terugverdient!

Veel provincies stellen doelen voor energiebesparing in woningen. Zij doen het niet zelf maar ondersteunen gemeenten, corporaties en eigenaren bijvoorbeeld met revolverende fondsen.

Draagvlak begint bij betrokkenheid en zorgvuldige ruimtelijke procedures

De noodzaak om meer hernieuwbare energie te produceren vraagt om ruimte voor productie, ook al besparen we nog zoveel. Bewustzijn van dit uitgangspunt bij bewoners en bedrijven is van groot belang om met elkaar nieuwe concepten te ontwikkelen waarmee we in Nederland voldoende hernieuwbare energie kunnen produceren en tegelijkertijd de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren. De provincies willen in de komende jaren investeren in dit bewustzijn en in het vergroten van het draagvlak dat onontbeerlijk is voor de energietransitie.

Innovatie versnellen, samenwerking organiseren

Provincies hebben ambities om de innovatie rond de energietransitie te stimuleren. Samenwerking, werkverdeling en afstemmen van hun inzet kan kosten besparen en ontwikkelingen versnellen. Het succes van de een komt ten goede aan allen. Een goede onderlinge afstemming kan kosten besparen en emissies sterk terugdringen, bijvoorbeeld op gebieden waar provincies een sleutelrol spelen, zoals het aanbesteding van OV concessies of infrastructurele projecten in de mobiliteit.

In de komende maanden ontwikkelen de provincies contouren van hun samenwerking om deze ambities waar te maken! ●

Nationaal Energie Akkoord

6

Energietransitie, kans voor duurzame ruimtelijke economische ontwikkeling

Provincies zijn de regisseurs van de ruimtelijke ordening én de regionale economie. Deze economie moet duurzaam zijn. Een belangrijke pijler onder een duurzame economie is de energietransitie. Dit is een transitie naar een economie die gebaseerd is op het streven naar een laag energiegebruik en de noodzakelijke energie hernieuwbaar opwekken met onder meer wind- en zonne-energie, biomassa en aardwarmte.

Nationaal Energieakkoord

De provincies hebben in september 2013 het Nationaal Energieakkoord voor duurzame groei (NEA) ondertekend. In het NEA hebben maar liefst 40 partijen (waaronder overheden, het bedrijfsleven, de financiële sector en groene NGO's) afspraken gemaakt over energiebesparing, het stimuleren van duurzame energie en klimaatbeleid. Partijen leggen in dit Energieakkoord voor duurzame groei de basis voor een breed gedragen, robuust en toekomstbestendig energie- en klimaatbeleid.

De ondertekenaars van het akkoord zetten zich de komende jaren in om de volgende vier doelen te realiseren:

- een besparing van het energieverbruik met gemiddeld 1,5% per jaar; oftewel 100 petajoule aan energiebesparing per 2020;
- een toename van het aandeel van hernieuwbare energie-opwekking van 4,5% in 2013 naar 14 procent in 2020; een verdere stijging van dit aandeel naar 16 procent in 2023 en
- ten minste 15.000 voltijdbanen extra, voor een belangrijk deel in de eerstkomende jaren te creëren.

De provinciale opgave om 6.000 Megawatt aan windenergie op land ruimtelijk in te passen was aanleiding om mee te praten over een Nationaal Energieakkoord.

Met het ondertekenen van het akkoord hebben de provincies ook het belang van energiebesparing en andere vormen van hernieuwbare energie voor de regionale economie op de agenda kunnen zetten. De afspraken uit het akkoord moeten de eerstkomende jaren helpen om 15.000 nieuwe banen te scheppen. ●

Meer over het NEA op
www.energieakkoordser.nl

INTERPROVINCIALE SAMENWERKING ENERGIETRANSITIE & ECONOMIE

Interprovinciaal samen werken aan energie

Sinds 2008 werken de provincies intensief samen aan energie en klimaatdoelstellingen. De focus in het afgelopen samenwerkingsprogramma 2012-2013 lag bij de kansen die de energietransitie biedt voor de regionale economische ontwikkeling. De meerwaarde van deze samenwerking heeft zich bewezen. De uitdaging van de energieafspraken uit 2013 en de verbreding van het aantal bestuurlijk en maatschappelijk betrokken actoren vergt ook in de komende jaren dat provincies samen de schouders er onder zetten, om hun deel van de afspraken uit te voeren en om andere partijen te faciliteren bij hun aandeel.

Initiatief bij de provincies na energieakkoorden

De provincies hebben in IPO-verband energie afspraken gemaakt met het rijk en zij hebben ook het Nationaal Energieakkoord (NEA) ondertekend dat in SER-verband tot stand is gekomen met 40 partijen: overheden, bedrijfsleven, financiële sector en groene NGO's. De ruimtelijke inpassing van windenergie op land was in 2011 de aanleiding om de afspraken met het rijk te maken. Via het SER traject hebben de provincies het belang van energiebesparing en andere vormen van hernieuwbare energie voor de regionale economie op de agenda kunnen zetten. Voortbouwend op de successen van het verleden hebben de provincies een nieuwe samenwerking opgezet. In de periode

2014-2016 voeren de provincies in de 'Interprovinciale Samenwerking Energietransitie en Economie' (IPS2E) gezamenlijk de afspraken uit het NEA op effectieve wijze uit.

Trias Energetica

IPS2E kent een gemengd karakter van uitvoering en belangenbehartiging. Focus op uitvoering als het gaat om de ruimtelijke inpassing van windmolens op land en andere hernieuwbare energiebronnen. De Trias Energetica is hierbij steeds leidend: eerst energie besparen (wat je niet nodig hebt hoeft je niet te produceren), dan hernieuwbaar produceren (goed ingepast in de ruimte) en ten slotte, waar het niet anders kan, zo schoon mogelijk produceren met fossiele bronnen. In de uitvoering zoeken de provincies samen naar een optimale balans tussen ruimtelijke randvoorwaarden, duurzame economie, innovatie, werkgelegenheid en mobiliteit.

Focus op belangenbehartiging als het gaat om het creëren van de randvoorwaarden bij deze Trias Energetica. Om deze randvoorwaarden (zoals wet- en regelgeving, financiële stimulering en fiscale aspecten) te realiseren voert het IPO overleg met het Rijk en Tweede Kamer. ●

Meer over IPS2E op
www.ipo.nl/milieu-energie-klimaat/energie

Energie in de coalitieakkoorden

9

De energietransitie raakt aan veel provinciale beleidssectoren. De ambities van de provincies zijn in dit overzicht op hoofdlijnen samengevat. Ook zijn de gedeputeerden in dit overzicht opgenomen die relevante portefeuilles hebben voor de energietransitie zoals energie, economie, ruimtelijke ordening, mobiliteit, infrastructuur en vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH).

Provincie	Kernpunten energietransitie	Gedeputeerde
Groningen	- Groningen wil voorop lopen in het opwekken van energie met behulp van zon, wind, biomassa en aardwarmte; - Energieleverancier van Nederland; - Circulaire energie-economie en energiewerkgelegenheid in Groningen verder ontwikkelen tot een innovatieve en concurrerende energiesector; - Stimuleren energie-neutrale dorpen, duurzaam bouwen in samenhang met aardwarmte en mogelijkheden voor het plaatsen van zonnepanelen; - Onderzoek naar intelligente energiesystemen als opslag; - Proeftuin/innovatiepark; - Stimuleren decentrale energieopwekking met een revoluerend investeringsfonds, weghalen belemmeringen en bij elkaar brengen partijen; - Inzetten op energiebesparing, vooral bij renovatie woningen in het aardbevingsgebied; - Vasthouden aan akkoord wind op land; - Zoektocht naar meer locaties en met Rijk in overleg of naast windenergie de opgave ook via andere duurzame energie kan worden ingevuld.	Nienke Homan-Brinkman (GL) Energie, VTH Fleur Gräper-van Koolwijk (D66) RO, V&V Patrick Brouns (CDA) Financiën, Ondernemerschap en Innovatie (Economie)
Fryslân	- Er komen niet meer windmolens bij dan in bestaande en niet te wijzigen afspraken zijn opgenomen; - Elke Fries krijgt de kans om individueel of in groter verband mee te doen in duurzame energieopwekking; - Elke Fries krijgt de kans om zijn dorp of wijk energieneutraal en/of sociaal duurzamer te maken; - Een integraal energieplan om in 2025 25% van de energie duurzaam op te wekken is in uitvoering; - Er komen tientallen duurzame dorpen. Er komen niet meer windmolens bij dan het afgesproken maximum; - Het duurzaamheidsoffensief voorziet ook in een zelfverzekerd antwoord als ooit een nieuwe vraag tot plaatsing van windmolens van het Rijk mocht komen. Dat antwoord zal dan zijn: Fryslân heeft een veel betere aanpak met niet één idee, maar tientallen; - Uitgaven: tijdelijke voorstellen 23 miljoen euro, structureel 11 miljoen euro, revoluerend 127 miljoen euro.	Michiel Schrier (SP) Duurzame Energie en Milieu, VTH Sander de Rouwe (CDA) Financiën, EZ Klaas Kielstra (VVD) Ruimte Sietske Poepjes (CDA) Infra en Mobiliteit

Provincie	Kernpunten energietransitie	Gedeputeerde
Drenthe	• Gaat voor energiemix, versnellen energietransitie; • Actieplan energie neutrale woningen; • Houden aan afspraken met Rijk, uiterste inspanning om het Rijk ervan te overtuigen een plan voor windenergie te maken dat meer recht doet aan de belangen van omwonenden; • Voortzetting huidig klimaat- en energiebeleid; • Stimuleren gebruik zonne-energie. Doel is dat inwoners omschakelen van consument naar prosumert.	Tjisse Stelpstra (CU) RO, Klimaat en Energie, VTH Henk Brink (VVD) Economie, V&V Henk Jumelet (CDA) Aansturing RUD's
Overijssel	• Inzetten op ambitie aandeel hernieuwbare energie naar 20% te laten groeien tot 2023; • Herverdeling budgetten, omvang van Energiefonds wordt verlaagd van 250 miljoen naar 200 miljoen vanwege lager tempo van financiering. 30 miljoen euro naar programma Nieuwe Energie; • Verruiming criteria van Energiefonds en programma Nieuwe Energie voor lokale initiatieven, innovatie en renovatie van woningvoorraad en maatschappelijk vastgoed; • Energiefonds wordt revolverend; • Houden aan afspraken met Rijk over windenergie	Erik Lievers (D66) Duurzaamheid en Energie, Vergunningverlening Eddy van Hijum (CDA) Economie, Financiën, Deelnemingen
Gelderland	• Gelderland moet in 2050 energieneutraal zijn; • Samen met de partners van het Gelders Energieakkoord uitvoeringsplan maken. • Opstellen concreet programma gericht op speerpunten vermindering energieverbruik, hernieuwbare energie en innovatie; • Samen met partners ontwikkeling plan om voor 2020 100.000 woningen energiezuinig te maken; • Zonne-energie en windenergie staan centraal, biomassa en mestvergisting worden niet vergeten; • Afspraken met Rijk worden uitgevoerd met centraal het creëren van draagvlak; • Opstellen innovatieagenda met partners; • Investing van 80 miljoen euro in deze bestuursperiode.	Jan Jacob van Dijk (CDA) Energietransitie, Economie, Conny Bieze (VVD) Mobiliteit (OV en Infra) en Economie (logistiek), VTH Josan Meijers (PvdA) RO, Wonen, Omgevingsvisie Jan Markink (VVD) Financiën Michiel Scheffer (D66) Economie, Europa

Provincie	Kernpunten energietransitie	Gedeputeerde
Flevoland	• Sterke verbanden economie, energie en milieu; • Nationale koploper in hernieuwbare energie; • Energieneutraliteit in 2020 exclusief mobiliteit, in 2030 inclusief mobiliteit; • Meer windenergie met minder molens; • Zonne-energie, biomassa en nieuwe alternatieve energiebronnen; • 0,5 miljoen euro voor het stimuleren van hernieuwbare energieproductie; • Onderzoek naar energiebesparing; • In 2019 voorziet de stimuleringsregeling voor hernieuwbare energie aantoonbaar in een behoefte.	Arie Stuivenberg (SP) Klimaat en Energie, OV, VTH Jan Nico Appelman (CDA) Economie Jaap Lodders (VVD) RO en Wonen Mobiliteit (excl OV)
Utrecht	• Aanjaagrol gericht op de implementatie van duurzame ontwikkeling, energiebesparing, duurzame energieopwekking en kennisdelen; • Energiebeleid wordt geïntensiveerd door Agenda Duurzame Energie op basis van landelijk Energieakkoord; • Revolverend Utrechts Energiefonds; • Inzetten op energiebesparing, in 2020 50.000 nul-op-de-meterwoningen; • In mobiliteitsbeleid richten op energiezuinige vervoerswijzen, energiezuinige wegverlichting en lichtgevende belijning en energiezuiniger vervoer in OV-concessies; • Vasthouden aan landelijke afspraken, inzetten op draagvlakontwikkeling, geen subsidies voor windenergie; • Inzetten andere vormen van hernieuwbare energie dan wind, zonne-energie, restwarmte en in landbouw bio-energie. Aanjaagteam om dit te stimuleren; • Bestaande regeling asbestdaken vervangen door zonnepanelen wordt voortgezet; • Actieve handhaving verplichting bedrijven om slimme investeringen in energiebesparing te doen met korte terugverdientijd; • Investeringsimpuls van 8 miljoen over gehele bestuursperiode.	Pim van den Berg (D66) RO, Wonen, Energie, Economie, Jacqueline Verbeek- Nijhof (VVD) Mobiliteit, Financiën en VTH

Provincie	Kernpunten energietransitie	Gedeputeerde
Noord-Holland	• Inzet om de provincie op een verantwoorde wijze zo energieneutraal mogelijk te krijgen; • De provincie stimuleert innovaties en onderzoekt ontwikkelingen met betrekking tot verschillende vormen van duurzame energie, zoals biomassa-vergisting en -vergassing, zonne-energie, warmtenetten, getijdenstroom, osmose en alternatieve bronnen van energie, zoals thorium; • Servicepunt Duurzame Energie voor ondersteuning van gemeenten wordt voortgezet gezamenlijk met de gemeenten. • Duurzame energie stimuleert de economie en werkgelegenheid, daarom is het Participatiefonds Duurzame Economie opgericht; • Ook wordt fonds opgericht om ontwikkelingen van duurzame (energie) innovaties in het MKB te bevorderen. De financieringsbehoefte wordt onderzocht; • Stimuleren zonne-energie maar geen wildgroei aan zonne-akkers door opstellen beleidskader; • Onderzoek naar mogelijkheden verbreding experiment SolaRoad; • Aanjagende en faciliterende rol ten aanzien van warmtenetten (Pilot Metropoolregio Amsterdam); • Wind op zee buiten 12-mijlszone; • Budget bijna 27 miljoen euro.	Ralph de Vries (D66) Duurzaamheid, Duurzame Energie en Circulaire Economie Jaap Bond (CDA) Economie Elisabeth Post (VVD) Financiën, V&V Joke Geldof (D66) RO en Wonen Tjeerd Talsma (PvdA) VTH

Provincie	Kernpunten energietransitie	Gedeputeerde
Zuid-Holland	• Regierol wordt opgepakt en samen met partners wordt een nieuwe provinciale energieagenda opgesteld om bij te dragen aan de landelijke en Europese doelstellingen (totaal incidenteel 5 miljoen euro); • Ondersteunen van een energiecampus voor de doorontwikkeling van bewezen innovaties ('proven concepts'); • Energiefonds wordt opgericht ter grootte van 100 miljoen euro (risicoreserve van 25 miljoen euro) voor nieuwe ambities en/of technieken; • Faciliteren van ruimtelijke inpassing van nieuwe vormen van hernieuwbare energie; • Uitvoering geven aan de ruimtelijke inpassing van de huidige met het Rijk overeengekomen opgave voor windenergie op land. Geen ruimte voor extra opgave windenergie op land; • Ten behoeve van driedimensionale ruimtelijke ordening wordt de lobby ondersteund om provincies meer bevoegdheden in de Mijnbouwwet te geven om beter een integrale rol te kunnen spelen; • Energiebesparing en duurzaam energiegebruik bij de aanleg van nieuwe infrastructuur en beheer en onderhoud • Geen voorstander van boren naar schaliegas.	Han Weber (D66) Energie, Integraal gebieds- project Goeree Rik Janssen (SP) Toezicht en Handhaving Floor Vermeulen (VVD) Mobiliteit, Vergunning- verlening Adri Bom-Lemstra (CDA) RO, Economie en Innovatie Rogier van de Sande (VVD) Financiën
Zeeland	• Ontwikkelpotentieel aanspreken waar industrie, natuur, recreatie, voedsel-productie en energie door kruisbestuiving van kunnen profiteren; • Stimuleren dat traditioneel sterke sectoren van Zeeland – havens en industrie, landbouw en visserij en vrijetijdseconomie (recreatie en toerisme) – de handen ineen slaan en samen nieuwe economieën vormen zoals innovatieve deltatechnologie, herwinbare energie, biobased economy, agrofood en aquacultuur; • Ontwikkelen van getijdenenergie voor de Grevelingen in combinatie met de terugkeer van (beperkt) getij door middel van een opening in de Brouwersdam. Zeeland bouwt haar profiel en positie als proeftuin verder uit, onder andere door nieuwe methoden van zoetwatervoorziening (zoetwaterbellen) en duurzame energie uit water (getijdenenergie);	Ben de Reu (PvdA) Energie, Milieu, Vergunningverlening, lid IPO-bestuur Harry van der Maas (SGP) Mobiliteit, Handhaving Jo-Annes de Bat (CDA) Economie Carla Schönknecht (VVD) Ruimtelijke Ontwikkeling

Provincie	Kernpunten energietransitie	Gedeputeerde
vervolg Zeeland	• De Provincie werkt samen met ondernemers, onderzoeksinstituten en overheden in West-Brabant en Zuid-Holland in de Bio-based-Delta. Met de traditionele sectoren als basis wordt toegewerkt naar een op groene grondstoffen gebaseerde economie waarbij voor Zeeland een kansrijk initiatief is om een biomassacentrale te realiseren; • Het landelijk energieakkoord vraagt inzet op alternatieve energieopwekking. Duurzame energie past bij Zeeland. De provincie richt zich op biomassa, zonne-energie, energie uit water en energie uit wind. Grootschalige wind-energie wordt beperkt tot het gevraagde aandeel aan de landelijke opgave; • De landschappelijke inpassing is een belangrijke randvoorwaarde voor zonne-energie. De provincie blijft kritisch ten aanzien van het winnen van schaliegas in de Oosterschelderegio.	
Noord-Brabant	• Nog meer inzetten op duurzame energie; • Groene economie en duurzame energie slim verbinden met verduurzamen van de Brabantse woningvoorraad, met de economische clusters, met kennis en innovatie en aan de dynamiek van Brabanders; • Samen met de ondertekenaars van het Brabantse Energieakkoord aan de slag om de ambities voor een groener, schoner en energiezuiniger Brabant te versnellen; • Samen met gemeenten, woningcorporaties en eigenaren van woningen komen tot een energieneutrale woningvoorraad in 2050; • Ruimte aan zonne-energie en geothermie, afspraken met Rijk worden gerealiseerd en breed gedragen voorstellen voor toepassing van kleinschalige windenergie worden gefaciliteerd; • Omwonenden van windparken moeten meer kunnen meeprofiteren van groene energie, onder andere door vergroting participatiemogelijkheden; • Ontwikkelen van een plan voor de start van een Cleantech campus; • Investing van 308 miljoen euro.	Anne-Marie Spierings (D66) Energie Bert Pauli (VVD) Economie Erik van Merriënboer (PvdA) RO, Financiën Johan van der Hout (SP) VTH Christophe van der Maat (VVD) Mobiliteit

Provincie	Kernpunten energietransitie	Gedeputeerde
Limburg	• Dynamiek van de samenleving benutten door het eigen initiatief in bijvoorbeeld energiecoöperaties te koesteren en te ondersteunen; • Inzet provincie op het gebied van delen van kennis en ervaring, ondersteunen van burgers en lokale coöperatieve verbanden en koppelen van de energie-opgave aan de economische structuurversterking. • Inzet op energie besparen: standaard bij herstructurering van woningbouw. Asbest vervangen door zonnepanelen. Energiebesparing op gebied van mobiliteit; • Inzet op energie opwekken: zonnepanelen in de woonomgeving en op bedrijfsdaken. Experimenten met aardwarmte. Verplichtingen Rijk mbt windenergie uitvoeren. Waterkrachtcentrales. • Uitwisselen restenergie en -warmte: benutten restwarmte en -energie uit tuinbouwkassen. Aanwenden van industriële restwarmte in woonwijken. Ondersteuning andere innovaties en toepassingen van energie-uitwisseling; • Kleinschalige energieopslag onderzoeken met een focus op energie-onafhankelijkheid en -zekerheid van de provincie; • Innovatief en stabiel energienetwerk waaronder smart grids zoals een laadpuntennetwerk voor e-auto's en e-bikes; • Verbinden van kennis door samen te werken met kennisinstellingen in de Euregio; • Revolverend en renderend: 100 miljoen euro voor energie en asbest en 13 miljoen euro procesgeld (5 mln asbest en 8 mln energie)	Daan Prevoo (SP) Energie, duurzaamheid, milieu, wonen, handhaving WABO en handhaving ontgrondingen Twan Beurskens (VVD) Economie Hans Teunissen (D66) Ruimte, (vergunning-verlening) Omgevingswet/WABO, Handhaving/RUD's (excl. Handhaving WABO) Erik Geurts (PvdA) Binnenstedelijke ontwikkeling, Mobiliteit

Provinciale Energieprojecten

17

Sinds 2013 werken de provincies intensief samen aan energie- en klimaatdoelstellingen binnen de Interprovinciale Samenwerking Energietransitie en Economie, oftewel IPS2E. In de periode eind 2014 - begin 2015 bracht het IPO verschillende provinciale energieprojecten via de IPO-website in beeld. Elke provincie presenteerde een energieproject dat bijdraagt aan energietransitie en duurzame, ruimtelijke en economische ontwikkeling. Lees hier de reeks terug!

Brabant kiest voor innovatie als route naar duurzame energie

18

Elektrisch vervoer

De afgelopen jaren heeft de techniek achter elektrisch rijden een enorme vlucht gekregen. In Brabant hebben een groot aantal bedrijven aan deze versnelling bijgedragen.

De provincie Noord-Brabant stimuleert deze innovaties. De provincie wil de huidige markt voor elektrisch vervoer open breken en toegankelijker maken door succesvolle spelers in deze markt samen te brengen en bestaande expertise en activiteiten aan elkaar koppelen.

Brabant is al zeer deskundig op het gebied van automotive en High Tech. Als kleine en grote technische bedrijven gaan samenwerken is het mogelijk om te komen tot succesvolle innovaties op het gebied van elektrisch rijden en slimme netwerken. De verwachting is dat deze markt de komende jaren sterk gaat groeien, dus is het nu zaak om strategische posities te verwerven. De rijksoverheid ziet de potentie van Brabant op dit gebied ook. Om die reden is Brabant aangewezen om experimenteer- en ontwikkelgebied te zijn voor elektrisch rijden.

Gedeputeerde Bert Pauli (Economische Zaken en Bestuur) legt uit hoe Brabant zich onderscheidt als innovatieve regio op het gebied van e-mobility: “Brabant kiest voor innovatie

als route naar duurzame energie. Bovendien zijn we goed in high-tech en dat komt tot uitdrukking op het gebied van e-mobility. Elektrisch vervoer kan een grote rol spelen in ontwikkelingen als klimaatverandering, energiezekerheid en luchtkwaliteit, ofwel: in het woon- en leefklimaat in Brabant. Door het combineren van kennis en kracht maken we het verschil. Onze e-mobility projecten zijn het beste bewijs! Ik heb alle vertrouwen in de toekomst van Brabant als “Europe’s heart of smart solutions.”

De provinciale rol

De provincie Noord-Brabant brengt succesvolle spelers in deze markt samen en koppelt bestaande expertise en activiteiten aan elkaar. Daarbij werkt zij samen met de Brabantse gemeenten, waarbij de intense samenwerking met de vijf grootste steden (Brabantstad) het fundament vormt. Daarnaast heeft de provincie financiële instrumenten om het elektrisch rijden te versnellen: een investeringsfonds beheerd door de Brabantse Ontwikkelings Maatschappij (BOM) en verschillende investeringen in projecten als het proefproject ‘Brabantse aanpak publieke laadinfrastructuur’. De verwachting is dat deze markt de komende jaren sterk groeit, dus is het nu zaak om strategische posities te verwerven.

Provinciale successen

De inzet van de provincie op elektrisch vervoer moet uiteindelijk leiden tot 15.000 banen in de regio en een duurzamer Brabant door een vermindering van de CO₂ uitstoot. Maar de provinciale aanpak werpt nu al zijn vruchten af, zoals blijkt uit onderstaande mijlpalen:

E-Award voor 's-Hertogenbosch

Vorig jaar won de gemeente 's-Hertogenbosch de E-Award, de prijs voor de gemeente die het meest vooruitgang heeft geboekt met de introductie van elektrisch rijden. Bovendien is het aantal laadpalen in Brabant inmiddels behoorlijk toegenomen. U kunt in Brabant al bij meer dan 700 publieke laadpalen een elektrische auto opladen. De provincie Noord-Brabant is begin 2014 gestart met het plaatsen van honderd innovatieve publieke laadpalen voor elektrische auto's in de steden: Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg. In de loop van 2014 en 2015 volgen nog eens 500 laadpalen verdeeld over de gehele provincie. De innovatieve laadpalen maken deel uit van het proefproject 'Brabantse aanpak publieke laadinfrastructuur', waarin partijen samenwerken om een nieuwe generatie laadpalen te ontwikkelen en deze op vernieuwende wijze te verbinden aan decentrale energie-initiatieven (slim laden).

Daarnaast is een aantal deelauto-projecten te vinden in de provincie, zoals bij het Paleiskwartier en in de wijk Muntel in 's-Hertogenbosch.

Praktijkproeven met elektrische bussen

De afgelopen jaren reden in het kader van praktijkproeven elektrische bussen door 's-Hertogenbosch. De 220Xpress, de kleine elektrische bussen in de binnenstad, en de draadloos oplaadbare IPTbus bus op lijn 80. De resultaten van de proeven zijn zeer bemoedigend. De provincie zet nu in op het opschalen van de praktijkproeven. Vanaf 2015 gaan ten minste 15 volledig elektrische bussen rijden in verschillende Brabantse steden. Vanaf begin volgend jaar wordt de eerste bus in Helmond getest: de VDL Citea Electric, geproduceerd in Nederland en België. Het doel is om in alle gebieden van Noord-Brabant ervaring op te doen met de inzet van zero emissie openbaar vervoer. De pilot past in de groeistrategie van de provincie om vervoerders en industrie de ruimte te geven elektrisch vervoer mogelijk te maken. Vanaf 2025 is al het OV in Brabant emissie vrij.

Vestiging van Tesla in de provincie

De industrie en kennisinstituten in Brabant zitten ook niet stil. Het Amerikaanse Tesla Motors, een marktleider op het gebied van elektrische voertuigen, opende vorig jaar in Tilburg haar nieuwe Europese assemblage- en distributiecentrum. Eind 2012 opende het European Electric Mobility Center op de AutomotiveCampusNL in Helmond. Dit is een nieuw test- en expertisecentrum op het gebied van elektrische en hybride voertuigen. Het Solar Team Eindhoven van de TU/e zette met Stella, 's werelds eerste gezinsauto op zonne-energie, een prachtige prestatie neer, door de winst te pakken bij de World Solar Challenge 2013 in Australië. ●

Investeren in projecten die energie opleveren, en waar je energie van krijgt

20

Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland

De provincie Noord-Holland gelooft al jarenlang sterk in de kracht van duurzame en innovatieve energie. Investeren in projecten die energie opleveren, en waar je energie van krijgt. Energie die het milieu spaart, maar ook de economie aanwakkert. Energie waar je samen in investeert. Daarom is het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland gestart. Dit fonds is een belangrijk instrument voor de ontwikkeling van een duurzame economie in de provincie.

Het kernprincipe is simpel, een fonds dat investeert in bedrijven die innovatieve technologieën en projecten op het gebied van duurzame energie ontwikkelen. Is zo'n initiatief succesvol, dan vloeien de opbrengsten terug in het fonds. Waarmee weer nieuwe initiatieven ondersteund kunnen worden. Het fonds is speciaal bedoeld voor bedrijven en projecten, die duurzame energie een extra stimulans geven. Denk daarbij aan bedrijven die met bewezen technologieën hun bedrijfsmodel verder willen uitbouwen. Of aan starters die hun waarde willen bewijzen met verrassende innovaties op het gebied van duurzame energie.

Rol provincie

Het fonds maakt onderdeel uit van het beleid van de provincie. Het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland hanteert het Koersdocument Duurzame Energie van de provincie als leidraad. Dit richt zich op de onderwerpen biomassa, duurzaam bouwen, wind (op zee) en zonne-energie. Dat zijn de speerpunten van het Noord-Holland Duurzame Energie beleid. Het fonds is een instrument opgezet door de provincie. De provincie is dan ook voor 100% de aandeelhouder van het fonds.

Ambities

Provincie Noord-Holland zet groot in op duurzame energie en langdurige economische groei. Met één helder, zakelijk fonds. En dat is hard nodig, want de ontwikkeling van bedrijvigheid op het gebied van duurzame energie gaat niet vanzelf. Het fonds heeft grote ambities. Momenteel is er € 30 miljoen beschikbaar. En bij succes wordt dit uitgebreid naar € 85 miljoen. Want met dit fonds kan en wil de provincie het gebruik van duurzame energie een flinke impuls geven. Hoe dat succes tot stand komt? Door te investeren in bedrijven die denken in kansen. Uitvoerbare, doordachte en haalbare kansen waar je energie in steekt. En waar je energie van krijgt. ●

Op weg naar de tweede generatie windparken in Flevoland: meer energie, minder molens en fraaier landschap

22

Regioplan Windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland

De Federatie Windverenigingen Flevoland werken samen met de gemeenten Lelystad, Dronten, Zeewolde, de provincie Flevoland en het rijk. Zij werken samen aan een plan voor grootschalige sanering en opschaling van windmolens in Flevoland. Om meer duurzame energie op te wekken worden verouderde windmolens vervangen door een nieuwe generatie molens. Deze nieuwe molens hebben flink meer vermogen en worden in windparken geplaatst. Met als doel: een energieneutraal Flevoland in 2020 met meer wind-energie, minder molens, een mooier landschap en een versterking van de economie. Om deze tweede generatie windparken van de grond te krijgen is gekozen voor een 'bottom-up' proces. Dat betekent dat de plannen samen met de toekomstige initiatiefnemers worden gemaakt: molenaars, grondeigenaren en bewoners. De provincie Flevoland zorgt ervoor dat wind werkt voor Flevoland. Iedereen in zuidelijk en oostelijk Flevoland krijgt de kans om mede-eigenaar te worden van een windmolen. Of je nu in het landelijk gebied

woont, of in Lelystad. Dit is werkwijze die een grote mate van inzet en betrokkenheid vraagt van de leden, maar die uiteindelijk betere en breed gedragen plannen oplevert."

Rol provincie

De provincie voert de regie in het Regioplanproces. Daarbij kiest zij voor de dialoog en overleg met de gemeenten Zeewolde, Dronten en Lelystad. De overheden zijn vervolgens samen verantwoordelijk voor het opstellen van en de voorbereiding van de besluitvorming over het Regioplan.

Daarnaast zijn zij gezamenlijk verantwoordelijk voor het verrichten van inspanningen om ervoor te zorgen dat de ambities, doelen en kaders die ten grondslag liggen aan en voortvloeien uit het Regioplan worden opgenomen door het Rijk in de Rijksstructuurvisie Wind op land. Of anderszins geborgd worden als ontwikkelingskader voor toekomstige behandeling van meldingen in het kader van de Rijks-coördinatieregeling en het opstellen van Rijksinpassingsplannen.

Windontwikkelgebieden

In het Regioplan zijn vijf zogenaamde windontwikkelgebieden aangewezen. Dit zijn gebieden waar de provincie en gemeenten kansen zien voor de ontwikkeling van groot-schalige windparken. Het resultaat van het Regioplanproces, dat een iteratief en open planproces betreft, is een vijftal uitvoerbare projectplannen voor deze windontwikkel-gebieden. Een belangrijke rol is vervolgens weggelegd voor de grondeigenaren, windmoleneigenaren en bewoners van deze windontwikkelgebieden.

Ambitie

De provincies, verenigd in het IPO, hebben afgesproken om ruimte te reserveren voor de plaatsing van 6.000 Megawatt

(MW) windenergie op land in 2020. Bijna een kwart van deze doelstelling voor windenergie wordt geproduceerd in Flevoland, 1390,5 MW.

De resultaten van het Regioplan vormen samen het ontwikkel-kader voor de realisatie van de ambitie van opschalen en saneren van windmolens. Ook biedt het planologische, economische en organisatorische kaders op hoofdlijnen voor de ontwikkeling van nieuwe windparken in zuidelijk en oostelijk Flevoland. Met de planvorm sorteren we voor op de nieuwe Omgevingswet. De ambitie is dat het plan voor zowel de decentrale overheden, initiatiefnemers als centrale overheid leidend wordt in de uitvoering. ●

Het regionaal coöperatief energiebedrijf: noodzakelijke professionalisering in een sterk veranderend krachtenveld

24

NLD Energie

Initiatieven op het gebied van duurzaamheid schieten in het Noorden als paddenstoelen uit de grond. Van onderop proberen zij de transitie naar een duurzame samenleving op lokale schaal tot stand te brengen. NLD energie is opgericht om de duurzame ambities van deze snel groeiende 'bottom-up' beweging (vaak lokale coöperaties) te ondersteunen en versnellen. Provincie Fryslân is de trekker van het project, maar werkt hierin samen met de provincies Groningen en Drenthe.

NLD energie is een coöperatieve energieleverancier opgericht om de duurzame ambities van lokale initiatieven in het noorden te ondersteunen en versnellen. Ondersteunen door een zelfstandig energiebedrijf in eigen handen te hebben dat levering van duurzame energie van de producent naar de consument faciliteert en stimuleert. Versnellen door

deelnemende lokale initiatieven voor elke aangeleverde klant een bijdrage te geven ter verduurzaming van de eigen leefomgeving.

De leden van NLD energie zijn de drie provinciale koepelcoöperaties: Ús Koöperaasje, Drentse Kei en GrEK. Elke koepelcoöperatie vertegenwoordigt weer alle initiatieven uit de desbetreffende provincie. Dus NLD energie is eigenlijk een soort coöperatie voor coöperaties. NLD energie koopt nu nog groene energie in van de markt. Het is de bedoeling dat deze inkoop op zo kort mogelijk termijn vervangen wordt door lokale inkoop van groene energie (bij voorkeur geproduceerd door de leden zelf). In Fryslân, maar ook in de andere Noordelijke provincies, zijn veel lokale duurzame energievoorzieningen. De toekomst van onze energievoorziening ligt voor een belangrijk deel op lokale schaal: lokaal opgewekt en lokaal afgenomen. Dichtbij de mensen en

vanuit hun eigen betrokkenheid. Die betrokkenheid leeft nog sterk in veel Friese en Noord Nederlandse dorpen. Dit initiatief spreekt mensen daarom aan.

Rol provincie

De provincie Fryslân is penvoerder voor een lening van € 300.000,- die zij mede namens de provincie Drenthe aan NLD energie heeft verleend. De provincie Groningen heeft een subsidie van € 100.000,- verleend. Deze financiële bijdragen maakten het NLD energie mogelijk om de benodigde vergunning voor het leveren van energie aan particulieren te verkrijgen. De vergunningverlenende instantie ACM (Autoriteit Consument en Markt), eist namelijk van een leverancier een bepaalde financiële buffer om daarmee de leveringszekerheid te kunnen garanderen. De gezamenlijke provincies zijn in deze dus initiatiefnemer van de coöperatie en faciliteren financieel.

Ambities

Het stimuleren van lokale duurzame energievoorziening en het lokaal sluiten van kringlopen staan hoog in het vaandel van het provinciale Uitvoeringsprogramma Duurzame Energie. Daar staan letterlijk de doelen voor 2020 in beschreven. In 2020 zijn in 150 dorpen in Fryslân lokale en kleinschalige energie-initiatieven gerealiseerd. Het gaat hierbij niet alleen om lokale coöperaties, maar ook om bijvoorbeeld energiebesparing in de bouw of lokale productie. Daarnaast moeten in 2020 in Fryslân 10.000 huishoudens klant zijn van een coöperatieve energieleverancier. ●

Olie uit hout: pyrolysefabriek wereldprimeur in Overijssel

26

Pyrolyse techniek

Pyrolyse is een techniek waarbij hout en houtresten worden omgezet in bio-olie. Het is een hernieuwbare biobrandstof die bijdraagt aan de vermindering van het broeikaseffect en niet concurreert met de voedselketen. De techniek is bedacht aan de Universiteit Twente en de afgelopen 20 jaar door ontwikkeld door de Biomass Technology Group BV (BTG) in Enschede. Er zijn verschillende voordelen van pyrolyse ten opzichte van vaste brandstoffen, zoals het eenvoudiger transporteren, opslaan en gebruiken van dit type brandstof. Daarnaast kan de bestaande infrastructuur worden gebruikt bij de toepassing van pyrolyse olie.

Innovatieve pyrolysefabriek Empyro

Empyro BV heeft op het terrein van AkzoNobel een fabriek voor pyrolyseolie gebouwd. Deze is vanaf eind 2014 geleidelijk in gebruik genomen. De fabriek, die gevestigd is in Hengelo, vormt een showcase voor pyrolyse. Het belangrijkste doel van Empyro BV is om de keten van het pyrolyseconcept commercieel te demonstreren: de aanvoer van biomassa, het conversie proces, de olie opslag en de toepassingsmogelijkheden.

De fabriek produceert pyrolyseolie, -stroom en -elektriciteit. De olie is het belangrijkste product en zal in de markt worden gezet. De stroom wordt geleverd aan de naastgelegen AkzoNobel zoutfabriek en de elektriciteit wordt aan het net verkocht. Friesland Campina Borculo neemt het grootste gedeelte van de pyrolyseolie af. Behalve als energiebronnen, worden ook andere biobased toepassingen van de houtolie ontwikkeld, zoals gebruik bij dakdekking en de productie van lijmstoffen. Gedeputeerde Eddy van Hijum is enthousiast over dit vernieuwende project. “De innovatieve pyrolysefabriek van Empyro in Hengelo en toepassing van de pyrolyseolie op onze thuismarkt vergroten de kansen voor export van deze technologie.”

Rol provincie

De provincie Overijssel is vanuit verschillende rollen betrokken bij de innovatieve pyrolysefabriek van Empyro in Hengelo. De provincie heeft ondersteunend opgetreden bij de aanvragen die zijn gedaan bij de Europese Unie en de Stichting Topconsortium voor Kennis- en Innovatie Biobased Economy (TKI-BBE). Ook is de provincie verantwoordelijk voor de verlening van de omgevingsvergunning. Daarnaast participeert en financiert de provincie in het project via het Energiefonds Overijssel.

Ambities

De volle productiecapaciteit van de pyrolysefabriek bedraagt ruim 20 miljoen liter pyrolyse olie per jaar. De hoeveelheid duurzame olie vervangt ruim 12 miljoen kubieke meter aardgas. Dit komt overeen met het jaarlijkse gasverbruik van zo'n 8.000 huishoudens en levert een jaarlijkse CO₂ besparing op van ruim 20.000 ton. Daarnaast wordt met dit energieproject voor ongeveer 100 mensjaren werk gecreëerd in Overijssel.

Met de innovatieve pyrolysefabriek wordt ook een grote bijdrage geleverd aan het programma Nieuwe Energie van de provincie Overijssel. Het doel van het programma is om 20% van de totale energiebehoefte van de provincie in 2020 beschikbaar te hebben in vormen van nieuwe energie. Zo worden bedrijven, bewoners, gemeenten en provincie minder afhankelijk van fossiele energie en draagt de provincie bij aan de landelijke ambities voor duurzame energie. ●

Warmte van en uit eigen bodem voor eigen bodem

Warmterotonde Zuid-Holland

In de diepe ondergrond van Zuid-Holland is veel duurzame (aard)warmte beschikbaar. Ook is in de haven van Rotterdam een groot overschot aan restwarmte uit de industrie. De restwarmte wordt nu nog geloosd in lucht en water. Tegelijkertijd hebben omliggende steden en glastuinbouwgebieden binnen de provincie veel warmte nodig. Op dit moment wordt die vraag nog voornamelijk gevoed uit aardgas. Volgens provincie Zuid-Holland kan dit beter. Namelijk door de restwarmte in het havengebied en aardwarmte te leveren aan kassen en woningen.

Om dit te bereiken zijn warmtenetten aangelegd die restwarmte uit het havengebied transporteren naar het kassencomplex van het Westland, maar ook naar woningen in steden zoals Den Haag, Delft en Rotterdam. Gezamenlijk gaan deze leidingen de Warmterotonde vormen. Ook de aardwarmtebronnen kunnen op den duur worden aangesloten op het netwerk. In 2020 moet de Warmterotonde 350.000 woningen en andere gebouwen en 1000 hectare glastuinbouw in de provincie Zuid-Holland voorzien van warmte.

Energiebeleid

De Warmterotonde is niet alleen duurzaam, maar ook maatschappelijk en economisch rendabel. Een recente

maatschappelijke kosten-batenanalyse, uitgevoerd door het onderzoeksinstituut CE Delft, wijst uit dat de Warmterotonde ongeveer 4,3 miljard euro kost, maar gedurende haar levensduur ongeveer 6,4 miljard euro aan baten oplevert. De inzet van warmte als energiebron geeft de regio een economische impuls en verbeterd tevens de luchtkwaliteit.

De Warmterotonde is belangrijk voor Zuid-Holland. Het beperken en verduurzamen van het energiegebruik is een belangrijke randvoorwaarde voor de concurrentiekracht van de regionale economie. Dat geldt in het bijzonder voor de twee belangrijkste sectoren van Zuid-Holland: de haven en de tuinbouw, die beide erg energie-intensief zijn. Energiebeleid is daarmee een economische prioriteit van de provincie Zuid-Holland. De Warmterotonde levert een prachtige bijdrage.

Rol provincie

In 2011 sloot provincie Zuid-Holland een Green Deal met het rijk. Eén van de ambities is om in 2020 14% van de gebouwen en kassen in Zuid-Holland te verwarmen door aardwarmte en restwarmte. Hierop nam de provincie het initiatief tot het oprichten van een Programmabureau Warmte Koude. Inmiddels werken 25 organisaties bestaande uit overheden, energiebedrijven, netbeheerders en andere partijen met

elkaar samen aan een Zuid-Hollands warmtenet om de ambitie uit de Green Deal te bereiken. Het programmabureau jaagt de gemeenschappelijke ambitie aan, zorgt voor kennisuitwisseling, lost knelpunten op en helpt nieuwe initiatieven van de grond te tillen. De provincie Zuid-Holland gaf samen met de andere overheden de bestuurlijke opdracht voor de Warmterotonde. ●

Zonnig Limburg maakt zonnepanelen bereikbaar voor huurders

30

In Limburg is een samenwerkingsverband gestart dat niet alleen woningbezit verduurzaamt, maar ook zonnepanelen bereikbaar maakt voor huurders. Daarmee faciliteert provincie Limburg zonnepanelen voor 3000 woningen en voorziet in een lange termijn energiebesparing.

Zonnig Limburg

Zonnig Limburg is een samenwerkingsverband van de provincie Limburg en 10 Limburgse woningcorporaties die de daken van 3000 huurwoningen voorzien van zonnepanelen. Het doel van dit project is om de woonlasten voor huurders te verlagen. Daarnaast zijn verduurzaming van het woningbezit en verlaging van de CO₂-uitstoot belangrijke drijfveren van het project.

Eén van de doelen van het project is om zonnepanelen bereikbaar te maken voor huurders. Daarom heeft Zonnig Limburg op basis van prijs en dienstverlening een leverancier geselecteerd. Uiteindelijk is in fase 2 gekozen voor Tautus als partner. Tautus heeft het doel om het maatschappelijk vastgoed in Nederland te verduurzamen. Stefan Pieters,

van Tautus: “Met dit grootschalige Limburgse project kunnen we een substantiële bijdrage leveren aan de verduurzaming van sociale huurwoningen. We regelen zoveel mogelijk voor de deelnemende corporaties: informatieverstrekking aan huurders, de schouwing, inkoop, installatie en monitoring. Uiteraard alles in nauw overleg met Zonnig Limburg en de afzonderlijke corporaties. We werken voor dit project enkel samen met Limburgse installateurs.”

Proces

In 2012 startte Zonnig Limburg met fase 1 van het project en werd het voor huurders, net als huiseigenaren, mogelijk om in aanmerking te komen voor een provinciale subsidie. Daarnaast kregen de deelnemende huurders een bijdrage van hun corporatie.

Aan fase 1 namen bijna 700 huurders deel en eindigde op 1 juli 2013. Eind 2014 is fase 2 van het project gestart, waarin op 3000 woningen zonnepanelen zullen worden geplaatst. De 10 deelnemende corporaties bepalen in deze fase welke woningen in aanmerking komen voor de plaatsing.

31

Rol provincie

Provincie Limburg is een belangrijke partner in dit project. Samen met de tien woningcorporaties en Tautus hebben zij mogelijk gemaakt dat de plaatsing van de panelen wordt gerealiseerd. De provincie subsidieert een groot deel van de projectkosten van Zonnig Limburg door het beschikbaar stellen van de Limburgse Energie Subsidie (LES). Wim Hazeum, stuurgroep Zonnig Limburg: “Op deze schaal via zo’n project samenwerken is echt een unicum. Daarnaast zijn we uiteraard blij dat de provincie dit project mede financiert en de subsidie nu ook beschikbaar is voor huurders.” ●

Gelderland werkt aan duurzame energie in de Betuwse corridor

32

Met de Duurzame Transportcorridor Betuwe wordt gebiedsgericht ingezet op een betere multimodale doorvoer van verkeer, energiebesparing en de productie van duurzame energie.

Duurzaam en welvarend energielandschap

In het gebied langs de Waal, de Betuweroute en A15 wordt enerzijds getracht het verkeer over de weg te verminderen en beter te laten aansluiten op het spoor en watertransport. Deze opgave wordt gekoppeld aan flinke ambities op het gebied van duurzame energie. Duurzame energie die weer wordt benut door het transport in het gebied. Vormen van hernieuwbare energie zoals zonne-energie en windenergie hebben een grote invloed op het landschap. Door nieuwe energievormen, bijvoorbeeld op bedrijventerreinen, goed in het rivierengebied in te passen moet dit ervoor zorgen dat het ook een aantrekkelijk landschap oplevert. Het gebied kan uitgroeien tot een (inter)nationaal voorbeeld van een duurzaam en welvarend energielandschap.

Icoonprojecten

In het gebied wordt gewerkt aan de realisatie van een aantal iconprojecten waarmee dit energielandschap wordt

vormgegeven. Projecten die tevens banen opleveren en dus goed zijn voor de regionale economie.

Windpark Deil

In 2016-2017 kan via dit project 35-39 Megawatt geproduceerd worden. Uniek in Nederland is dat burgerinitiatieven nu al risicodragend deelnemen in de projectontwikkeling. De provincie Gelderland werkt in dit project samen met vijf ontwikkelaars en twee gemeenten. De provincie zorgt voor procesmanagement, landschapsstudie en faciliteert de ruimtelijke procedures (bestemmingsplan en vergunningen).

PV-lint

Op meerdere plekken langs de A15 wordt gewerkt aan het plaatsen van zonnepanelen. Deze worden geplaatst op geluidschermen en daken van bedrijven. Via een smart grid (ook te combineren met windparken) worden huishoudens voorzien van stroom.

Liquid Natural Gas (LNG)

Op meerdere plekken in het gebied worden LNG-vulpunten voor vrachtwagens gerealiseerd. Aanvoer van het LNG kan plaatsvinden via schepen op de Waal van Rotterdam richting

Mannheim. In Duiven is er al een vulpunt gerealiseerd. Bij Tiel en Nijmegen zijn er initiatieven voor vulpunten. Ook wordt er gewerkt aan een gezamenlijke Duits-Nederlandse Interreg-aanvraag.

Combineren van opgaven

De provincie kiest met dit project voor een aanpak waarbij vele, op elkaar aansluitende, opgaven worden gecombineerd: het tegengaan van klimaatverandering, het creëren van een gezonder en beter leef- en werkmilieu (minder fijnstof en meer banen) en het vormgeven van ene energielandschap. Daarnaast wil Gelderland de doorvoer van personen, goederen en water in de corridor garanderen maar ook economisch profiteren. De ambities daarbij zijn aanzienlijk: productie van 25 petajoule (PJ) duurzame energie in 2020 en het besparen van 14 PJ energie. Daarnaast moeten de projecten 2500 nieuwe banen in de regio opleveren.

Provinciale rol

Binnen het totale project zijn maar liefst 15 private, publieke en particuliere partijen actief. De provincie verbindt partijen door te sturen op een integrale samenwerking via bestuurlijk overleg en een programmateam. Gelderland faciliteert met expertise, bestuurskracht, procesregie en financiële middelen een omgeving waarin de verschillende icoonprojecten tot wasdom komen.

Wim Wink, namens burgerinitiatief Dirk III betrokken bij de Duurzame Transportcorridor, karakteriseert het project als volgt: “De Duurzame Transportcorridor Betuwe staat voor de ambitie om samen te werken aan een duurzame, floreerende en herkenbare corridor in het Gelderse rivierenland, waarin icoonprojecten een vanzelfsprekende plek hebben en die uitnodigt om de komende jaren nieuwe initiatieven in te vlechten.” ●

Gecombineerde aanpak zorgt voor grote vlucht zonne-energie in Drenthe

34

De productie van zonne-energie wordt door de provincie Drenthe ruimhartig en op vele manieren gestimuleerd. Een succesvolle aanpak waarbij de provincie slim heeft ingespeeld op de in Drenthe aanwezige behoefte. De rol die de provincie op het gebied van zonne-energie is gaan spelen, is vraag-gestuurd.

Die provinciale rol is in Drenthe driedig: uitvoeren van een voorbeeldfunctie (door zonnepanelen op het eigen provinciehuis te plaatsen), uitvoeren van de wettelijk taken (zoals beschreven in het beleidskader in de Omgevingsvisie Drenthe) en het faciliteren en stimuleren van zonne-energie bij particulieren en bedrijven. Deze laatste rol wordt geconcretiseerd door een groot aantal acties:

Campagne Zon zoekt Drent

In het voorjaar van 2014 heeft de provincie Drenthe samen met de Drentse gemeenten en de Natuur en Milieufederatie Drenthe de campagne 'Zon zoekt Drent' opgestart. Onderdeel hiervan is een Zonnetour door Drenthe. Deze bijeenkomsten zijn massaal bezocht. (zie foto waarbij vanwege grote aantal deelnemers uitgeweken moest worden naar de Statenzaal)

Via voorlichtingsbijeenkomsten worden de Zonnelening en

de Zonnekaart geïntroduceerd en kunnen geïnteresseerden hun vragen rechtstreeks voorleggen aan (ervarings)deskundigen en Zonnecoaches. Ook kunnen geïnteresseerden vragen stellen via het online forum.

De Zonnekaart

Met de Zonnekaart is binnen een paar muisklikken te zien of een dak geschikt is voor zonnepanelen. De kaart geeft ook gelijk aan wat een dak aan energie kan opleveren en hoeveel geld het uiteindelijk opbrengt. Het actief onder de aandacht te brengen en demonstreren van het instrument tijdens de Campagne 'Zon zoekt Drent' is succesvol gebleken. De zonnekaart is inmiddels online voor alle Drentse gemeenten: www.drenthe.zonnekaart.nl

Zonnelening

De provincie trekt in 2015 fors meer geld uit voor de 'Zonnelening'. Dankzij deze Zonnelening kunnen particuliere woningbezitters tegen een zeer lage rente (maximaal 3% lager dan bij een normale lening) een lening afsluiten voor de aanschaf en installatie van zonnepanelen. Het gaat om een bedrag van vijf miljoen. Deze zogenoemde Zonnelening bestond ook in 2014, maar het geld dat beschikbaar was

raakte al snel op. De provincie heeft vaak nee moeten verkopen en dat is vervelend. Vandaar dat het college van GS heeft besloten er meer geld voor uit te trekken.

Provincie en bedrijfsleven steken samen energie in zon

Naast deze acties gericht op particulieren richt de provincie zich ook op het bedrijfsleven. De provincie sluit zakelijke overeenkomsten (Drentse Green Deal) met partijen die een belangrijke bijdrage leveren aan de provinciale energie-doelstellingen. Hierin formuleert de provincie haar inspanningen voor ondersteuning op basis van een voor- genomen investering/inspanning van de betreffende organisatie. Bedrijven met een initiatief kunnen in aanmerking komen voor een Drentse Green Deal.

Green Deal Drenthe

Een in het oog springend resultaat is de opening van één van de grootste zonnedaken van Nederland door minister Kamp op landgoed Scholtenszathe in Klazienaveen in 2014. Het dakoppervlak van 8.800 m² telt 4.600 zonnepanelen met een totaal vermogen van 1,3 Megawatt. De provincie Drenthe heeft een deel van de benodigde infrastructuur op het

Landgoed Scholtenszathe financieel ondersteund vanuit de Drentse Green Deals.

Hiermee geeft de provincie Drenthe een visitekaartje af en stimuleert duurzame initiatieven van bedrijven. Landgoed Scholtenszathe laat zien dat we ook in staat zijn grote stappen te zetten. Een zonnepark met deze omvang blijkt mogelijk en rendabel, mits geaccepteerd wordt dat de terugverdientijd langer is dan doorgaans gebruikelijk in de commerciële sector. Het project is daarmee een voorbeeld- project voor andere bedrijven.

In 2014 is gebleken dat de combinatie van rollen en de inzet van verschillende instrumenten een succesvolle aanpak is die groter is dan de som der delen. Het is niet alleen een kwestie van het goede voorbeeld geven, of de juiste beleidskaders gereed te hebben. Het Drentse succes kwam door slim in te spelen op de aanwezige behoeftes. De actieve communicatie via o.a. site en bijeenkomsten, het creëren van vrij toegan- kelijke informatie zoals de zonnekaart, alsook het inspireren en begeleiden door coaches en ervaringsdeskundigen en de aanvullende voorzieningen voor financiering hebben gezamenlijk de Drentse zon op kaart gezet. ●

Zeeland kweekt tomaten, paprika's en aubergines met groene CO₂ en restwarmte

36

Waarom kostbare warmte en CO₂ verspillen als het ook anders kan? De provincie Zeeland is er met het project WarmCO₂ in geslaagd een techniek te ontwikkelen waarmee restwarmte en CO₂ kunnen worden hergebruikt in de glastuinbouw. Deze bedrijven kunnen zo niet alleen voordeliger maar vooral ook milieuvriendelijker en duurzamer produceren.

Energiekoppelingen

Het Zeeuws provinciebestuur maakt zich sterk voor economische ontwikkeling, groei en innovatie. Fossiele grondstoffen worden schaars, bedrijven en overheden zijn daarom op zoek naar alternatieve groene grondstoffen en hernieuwbare energie. De provincie Zeeland helpt de industrie bij de overstap op groene grondstoffen en het leggen van energie-koppelingen tussen bedrijven.

In het SER-Energieakkoord voor duurzame groei is afgesproken dat rendabele benutting van industriële restwarmte hoge prioriteit verdient. WarmCO₂ past uitstekend in het landelijke plan van aanpak voor de benutting van restwarmte.

Het project WarmCO₂ is een initiatief van Yara Sluiskil Zeeland Seaports. De provincie Zeeland heeft een financiële bijdrage geleverd, als aandeelhouder van Zeeland Seaports.

Glastuinbouw Zeeuws Vlaanderen: meest duurzame glastuingebied van Nederland!

In het Zeeuws-Vlaamse Westdorpe ligt een nieuw gebied voor glastuinbouw van bijna 194 hectare. Dit enorme gebied is het meest energievriendelijke glastuinbouwgebied van Nederland doordat met het project WarmCO₂ levert restwarmte en rest CO₂ van kunstmestfabrikant Yara Sluiskil wordt gekoppeld aan de glastuinbouw. Deze bedrijven kunnen zo niet alleen voordeliger, maar vooral ook milieuvriendelijker en duurzamer produceren. Per saldo verstoken ze minder gas. Bovendien heeft Yara op deze manier minder reststromen.

Als alle bedrijven in het gebied voor hun verwarming gebruik maken van restwarmte en rest-CO₂, is hiervoor 1.8 petajoule restwarmte en 55.000 ton rest-CO₂ nodig. Dat komt overeen

met 55 miljoen kubieke meter aardgas; een besparing zo groot als het gebruik van 35.000 huishoudens per jaar. Voor CO₂ betekent het een beperking in de uitstoot gelijk aan die van 7.500 huishoudens.

Zoektocht naar innovatieve toepassingen

De tuinbouwsector is al jaren op zoek naar oplossingen voor het energievraagstuk. Op verschillende manieren wordt geprobeerd niet alleen op kosten te besparen, maar ook duurzamer te produceren door het beperken van de hoeveelheid fossiele brandstoffen. De provincie Zeeland richt zich met de tuinbouwsector op, het toepassen van technieken om warmteverlies te beperken en restwarmte te benutten. Daarnaast wordt ook gepoogd om aardwarmte (geothermie) te gebruiken voor de verwarming van kassen.

De naam Zeeland zegt genoeg: daar ligt land in zee. Die ligging in zee, dat samenspel tussen water en land, zilt en zoet, eb en vloed, onderscheidt Zeeland van alle andere regio's in dit deel van Europa. Die ligging biedt innovatieve mogelijkheden en ruimte om te pionieren. De keuzes die we in Zeeland maken, sluiten goed aan bij het energieakkoord. Zeeland gaat voor een duurzame, cyclische economie. Onze focus ligt op projecten die goed zijn voor het milieu, economie én voor onze provincie. ●

Utrecht en de realisatie van collectieve energieprojecten

38

Voor initiatiefnemers van collectieve energieprojecten is het vaak moeilijk financiering te vinden voor projecten die bijdragen aan energiebesparing. Het gaat dan bijvoorbeeld om een Verenigingen van Eigenaren (VvE's) die haar appartementencomplex wil isoleren of om een energie-

coöperatie die een collectief zonne-energie project wil beginnen. Om de financieringsobstakels weg te nemen heeft de provincie Utrecht twee instrumenten opgezet: een garantstelling voor banken en het aanjaagfonds energieprojecten.

Opening Centrum voor Duurzaam Renoveren in Amersfoort

De garantstelling voor banken is via een tenderprocedure in de markt gezet. De Rabobank Amersfoort heeft hier winnend op in getekend en is bereid om voor € 10 miljoen aan complexe projecten te financieren op basis van € 2 miljoen provinciale garantstelling. Door de provinciale garantstelling kan de Rabobank makkelijker collectieve energieprojecten financieren.

Het aanjaagfonds energieprojecten zorgt ervoor dat initiatiefnemers met een goed idee hun business case kunnen aanscherpen zodat een financierbaar voorstel ontstaat.

Om in aanmerking te komen moet aan de volgende voorwaarden worden voldaan:

- Het is een collectief energieproject
- Initiatiefnemers investeren zelf in project
- Idee fase is gepasseerd en samenwerkingspartners zijn aantoonbaar committed
- Obstakels en risico's zijn duidelijk in beeld zodat juiste expertise door het aanjaagfonds energieprojecten kan worden ingezet
- Initiatief is opschaalbaar/herhaalbaar

Leaseconcept voor corporaties en bewoners

Wocozon is een voorbeeld van een project dat via het garantiefonds energie van de provincie is ondersteund. Wocozon Utrecht biedt huurders van sociale huurwoningen in de provincie Utrecht direct 10% voordeel op hun energierekening. Wocozon heeft drie projecten bij verschillende woningbouwcorporaties in de regio in voorbereiding. "Via deze samenwerking kunnen wij bewoners van sociale huurwoningen in Utrecht laten profiteren van voordelige zonne-energie. Wij bieden 10% voordeel op hun energierekening. Bovendien krijgen ze een garantie dat er geen prijsstijging zal zijn. De woningcorporatie hoeft niet te investeren, zodat ze haar geld kan besteden aan haar

kerntaken. Verder is het een voordeel dat de woning verbetert in energielabel zodat ook die taakstelling vervuld wordt." Aldus Roland van der Klauw, directeur Wocozon.

Het leaseconcept

Op initiatief van de Economic Board Utrecht zijn verschillende partijen met elkaar in contact gebracht om het concept te helpen realiseren. Het concept is eenvoudig: Wocozon ontwerp en regelt de installatie van de zonnepanelen. Wocozon zorgt voor financiering van de panelen zodat bewoners en woningbouwcorporaties niet zelf hoeven te investeren. De elektriciteitsproductie van de zonnepanelen zorgt voor een verlaging van de totale energie kosten van de huurder. De samenwerking tussen Wocozon, Rabobank, Bank Nederlandse Gemeente en provincie Utrecht richt zich exclusief op woningcorporaties binnen de provincie Utrecht. Wocozon heeft de intentie het concept landelijk uit te rollen.

Financiering en uitrol

Een project zal normaal gesproken een omvang hebben van honderd tot enkele honderden woningen. Rabobank Amersfoort neemt deels de financiering voor haar rekening met een garantstelling van de provincie Utrecht en de Bank Nederlandse Gemeenten zal ook een gedeelte financieren. Beide partijen stellen kapitaal beschikbaar voor meerdere projecten zodat het concept grootschalig uitgerold kan worden.

Door inzet van de garantieregeling energie dragen provincie Utrecht en de Rabobank Amersfoort bij aan de totstandkoming van nieuwe opschaalbare financieringsconcepten.

De provincie Utrecht is enthousiast over de aanpak: liever dan subsidiëren, scheppen zij de condities waaronder de markt het zelf afkan. "Dit is wat we wilden, banken die hun rol pakken en zonnepanelen financieren. Geweldig nieuws ook voor de bewoners, want zij zullen vanaf dag één geld overhouden door een lagere energierekening". ●

I study energy! In Groningen

40

De Stichting Energy Academy Europe (EAE) is in 2012 opgericht op initiatief van kennisinstellingen (de Rijksuniversiteit Groningen en Hanzehogeschool), bedrijven (GasTerra en Energy Valley) en overheden (de provincie en gemeente Groningen). Het gaat om een publiek-private samenwerking, die er op gericht is een 'centre of excellence' te realiseren voor onderwijs, onderzoek en innovatie op het gebied van energie en dan met name op de transitie naar een schone, betrouwbare en efficiënte energiehuishouding.

Niet alleen in de Energy Valley regio maar ook nationaal en internationaal

Met de aansluiting van het Energy College waarin 7 MBO onderwijsinstellingen in Noord Nederland op het gebied van energietechniek onderwijs samenwerken, biedt de EAE interdisciplinair onderwijs in de gehele keten MBO-HBO-WO-post academisch onderwijs: "van MBO naar MBA". Niet alleen in de Energy Valley regio maar ook nationaal en internationaal.

Centrale positie Energietransitie

De EAE wil dit vooral bereiken door voldoende studenten op te leiden tot gekwalificeerde vakmensen en wetenschappers

om de energietransitie vorm te geven, door een centrale positie in te nemen in het Europese onderzoeksnetwerk voor energietransitie, door kennis over energietransitie beschikbaar te maken voor nieuwe economische activiteiten en door innovatie en ondernemerschap te stimuleren.

Enkele belangrijke thema's in het programma van de EAE zijn:

- de energiesystemen van de toekomst;
- hoe implementeren en organiseren we de energietransitie;
- biobased economy als drager voor de energietransitie;
- duurzaam gebruik van fossiele brandstoffen; en
- energie efficiency.

The Energy Transition Center

De verbinding met het bedrijfsleven wordt op vele manieren gezocht en geborgd: via de onderwijs en onderzoek routes maar ook door het aanbieden van een testomgeving zoals EnTranCe: The Energy Transition Center.

Green Deal voor ondersteuning EAE

De provincie Groningen heeft bijgedragen aan de ideevorming en de ontwikkeling van EAE. Samen met de noordelijke overheden en het ministerie van Economische Zaken (EZ) is een

Green Deal afgesloten voor de ondersteuning (6,35 miljoen euro) van EAE-projecten. De provincie heeft daar bovenop een subsidie verstrekt van 14,5 miljoen euro voor nieuwe onderwijs-, onderzoeks- en kantoorfaciliteiten voor de EAE op een totale begroting van ruim 100 miljoen euro. Daarnaast is menskracht beschikbaar gesteld voor de verdere ontwikkeling van EAE.

Visie

Energie is een belangrijke sector. Voor de hele wereld, maar ook voor de Nederlandse economie. In Noord-Nederland is energie al sinds de jaren vijftig het middelpunt van de economie en de ontwikkeling van kennis. De regio speelt een vooraanstaande rol wanneer het gaat om gas, aanvoer van elektriciteit en duurzame energie. De EAE bouwt hier verder aan, binnen bestaande bedrijven en kennisinstellingen. Op

die manier wil de EAE internationaal toonaangevend worden op het gebied van energieonderwijs, -onderzoek en -innovatie. De ambitie van de EAE is om een belangrijke bijdrage te leveren aan de overgang naar duurzame energie.

Uniek

De EAE is uniek op minstens vier verschillende gebieden:

- De aanpak van energievraagstukken vanuit verschillende vakgebieden. De overtuiging van de EAE is dat naast technische ook sociale, juridische, geografische en economische kennis belangrijk zijn voor succesvolle ontwikkelingen op het gebied van energie.
- De EAE combineert verschillende niveaus van onderwijs: van beroepsonderwijs (in de Energy College) tot hoger/wetenschappelijk en post-wetenschappelijk onderwijs (in het Energy Delta Institute). De EAE draagt hiermee bij aan een grotere instroom van kundige arbeidskrachten, professionals en onderzoekers op het gebied van energie.
- De EAE houdt zich bezig met de vraag naar energie. Daarom voert de EAE gesprekken met het bedrijfsleven en publieke instellingen voor samenwerking. Op deze manier kunnen het onderwijs en de onderzoeksprogramma's verder vernieuwen en uitbreiden.
- De EAE biedt een testomgeving (EnTranCe = Energy Transition Center) waar het ontwikkelen, testen en demonstreren van nieuwe producten mogelijk is. Tegelijkertijd is dit centrum bedoeld om startende bedrijven te helpen en daarmee economische activiteiten te stimuleren. ●

Provinciale Energiecolumns

43

De eerste helft van 2015 zijn een aantal toonaangevende spelers in het energieveld gevraagd om hun uitdaging voor de provinciale rol in de energietransitie in een column uit te spreken. Hun ideeën hierover treft u aan op de IPO website, en we hopen dat ze zullen bijdragen aan het debat over de provinciale rol in de Energietransitie. Lees hier de columns terug!

Provincies belangrijke schakel in energietransitie

44

Energie wordt een steeds belangrijker deel van onze leefomgeving en daarom van het beleid. Belangrijker, omdat het om veel geld gaat, het één van de meest centrale aspecten van onze infrastructuur betreft, en we aan de vooravond staan van een grote transitie. Jarenlang schommelde het aandeel hernieuwbare energie rond de 4%, nu moet het in zeven jaar naar 14%. Dat geeft niet alleen kansen voor bedrijvigheid, maar ook transitiepijn. Burgers zien windturbines verrijzen, de grote energiebedrijven hun inkomsten wegvallen. In deze turbulentie spelen ook provincies een rol. Deze is drievoudig.

Het begint met de ruimtelijke ordening. Het ruimtelijk beleid is gedecentraliseerd en provincies spelen hierin een sleutelrol. Bij energie gaat dat nu vooral om de plaatsing van windturbines, maar dat is nog maar het begin. De duurzame energie van de toekomst zal meer decentraal zijn, meer ruimte in beslag nemen, maar onderling verbonden zijn. Decentraal is geen autarkie: er komen meer netten en ze krijgen meer functies. Windturbines, biocentrales, zonnepanelen hebben een ander ruimtebeslag dan gas- en kolencentrales. En dit is maar het halve verhaal. Warmteverbruik is belangrijker dan dat van elektriciteit. Gemeenten, woningcorporaties en andere eigenaars zijn in de weer met isolatieprogramma's van woningen en kantoren. Ook dit heeft een ruimtelijke component. Veel restwarmte van centrales en industrieën wordt nog verspild. Op sommige plaatsen is het, zelfs na isolatie van woningen, nog steeds rendabel en zinvol een warmtenet aan te leggen. Op andere niet. Provincies kunnen bij deze afweging een belangrijke rol spelen. In het transport wordt een kwart van onze energie verbruikt. Verduurzaming daarvan gaat ook provincies aan, als wegbeheerder en concessieverlener van een deel van het openbaar vervoer.

Hoe zouden provincies deze taken slim op kunnen pakken? Ik zie vier aandachtspunten.

Pieter Boot

is hoofd van de sector
Klimaat, Lucht en Energie
van het Planbureau voor
de Leefomgeving

De **eerste** is aan te sluiten bij de beweging die is ontstaan door het Energieakkoord. In dat kader wordt hard gewerkt aan het realiseren van doelen voor 2020/23. Die zijn nog niet geheel in zicht, er moet nog een tandje bij. Daarbij zal zeker een beroep op provincies worden gedaan, die het Energieakkoord ook hebben onderschreven. Maar dat biedt ook mogelijkheden om nieuwe coalities te sluiten: je staat er niet alleen voor. Een voorbeeld is om verschillende energiecoöperaties nog intensiever met elkaar in contact te brengen zodat ze nog meer van elkaar kunnen leren, zoals Gelderland doet met een Community of Practice. Rijke provincies maken gebruik van revolving funds voor onder andere energiebesparing.

De **tweede** is verbreding van de energie-agenda tot 'groene groei'. Bestaande bedrijven zijn daar volop mee bezig. Een duurzaam energiesysteem is een vestigingsplaatsfactor geworden. Bedrijven die zich willen vestigen nemen het in hun overweging mee. Noord-Brabant bijvoorbeeld neemt dit mee in zijn aandacht voor innovatie. Maar bijvoorbeeld ook grote onderwijsinstellingen oriënteren zich erop. Door stages en werkervaringsplaatsen bereiden jongeren zich voor op de nieuwe toekomst.

De **derde** sluit aan bij de oorzaak van decentralisatie: de erkenning van grote en wellicht toenemende verschillen tussen onze landstreken. De Randstad wordt voller, aan de randen wordt krimp zichtbaarder. In een toekomstgericht mobiliteitssysteem gaat het meer om snelle fietspaden en trams dan om nog meer wegen en treinen. De samenhang tussen mobiliteit en ruimtelijke ordening kan beter.

De Stedendriehoek rond Apeldoorn, Energy Valley in het Noorden, de Europoort of Zuid-Oost Brabant zullen andere keuzes maken. Hun kracht en zwakte verschilt. Brabant en Twente hebben een technische topuniversiteit, Zeeland en Groningen niet. Groningen heeft gas en sterke gasbedrijven. Zeeland ruimte en een welwillend oog voor kernenergie, Zuid-Holland een wereldhaven. Comparatieve voor- en nadelen verschillen sterk. Maar provincies kunnen hierin wel van elkaar leren. Kennis over mislukkingen en best practices kunnen uitgewisseld worden.

De **vierde** is de wisselwerking met andere overheidslagen. Veel gemeenten hebben vergaande doelen geformuleerd, maar vaak nog geen flauw idee hoe ze die moeten halen. Het rijk komt binnenkort met een Warmtevisie. Ook zal het dit jaar nader bepalen hoe de in Europees kader afgesproken doelen voor 2030 worden ingevuld. Dat kan je als provincie over je heen laten komen, je kunt er ook een rol in spelen door zelf een visie te ontwikkelen. Dat is niet makkelijk, want veel is onzeker. Wanneer gaan de energieprijzen weer stijgen, wanneer worden wind- en zonne-energie concurrerend, komt er een mondiaal klimaatakkoord en ontstaat er ooit weer een Europese emissiehandelsprijs die iets voorstelt? Maar tegelijk is wel duidelijk welke onderdelen een toekomstgerichte energievisie altijd nodig zal hebben. Zonder heel veel energiebesparing redden we het bijvoorbeeld niet. En daarmee is de cirkel rond, want inzake de ruimtelijke ordening, het warmteverbruik en de mobiliteit – essentiële schakels in energiebesparing – zijn juist de provincies cruciaal. ●

De reiziger als echte winnaar!

46

Ik ben een keuzereiziger: fiets of OV als het kan, auto als het moet. Mijn keuze wordt voornamelijk bepaald door afstand, comfort en weersomstandigheden.

Krantenkoppen als ‘tramverkeer ligt plat’ of ‘treinverkeer verstoord door sneeuw’ of “computerstoring legt treinverkeer rond Utrecht plat’ zijn helaas niet zeldzaam; regelmatig komt het openbaar vervoer negatief in het nieuws. Dat doet de werkelijkheid geen recht. Natuurlijk maak ik ook regelmatig de ongemakken van het OV mee. Dan sta ik weer te kleumen op een station of rijdt de bus of trein net voor mijn neus weg; heb ik geen zitplaats in bus of tram. Desondanks durf ik wel te stellen dat het OV in Nederland relatief goed georganiseerd is. Middels alle vervoersdiensten die Nederland rijk is, kun je je gemakkelijk verplaatsen tussen heel veel steden en intussen lekker aan het werk of een krantje lezen.

Toch kan de sector dergelijke berichtgeving niet helemaal naast zich neerleggen. Juist omdat een groot deel van het OV-aanbod wordt gefinancierd uit publieke middelen, dient zij continu oog te hebben voor de werkelijke mobiliteitsbehoefte van reizigers. En dan gaat het om de hele keten. Op veel plekken wordt al gewerkt aan het realiseren van betere aansluitingen tussen treinen en bussen. Ook de introductie van de OV-fiets heeft ervoor gezorgd dat veel reizigers die gebruik willen maken van het OV gemakkelijker hun reis van deur tot deur kunnen maken. En wat te denken van de reisinformatie die voorhanden is. Steeds beter kun je je reis plannen of weet je hoe lang je nog moet wachten bij een halte.

Nieuwe initiatieven ontstaan niet zomaar. Een goed idee is niet genoeg. Om tot vernieuwende concepten te komen waar de reiziger echt iets aan heeft, is het van belang dat de overheden in aanbestedingsprocedures ruimte bieden aan

Marijke van Haaren
was voorzitter jury verkiezing
'beste bestek' en stichting
Zero Emissie Busvervoer
ten tijde van deze column.
Nu wethouder
gemeente Berkelland

vervoerders om innovaties te ontwikkelen waar reizigers bij gebaat zijn. Zodat er bijvoorbeeld ruimte ontstaat voor maatwerkoplossingen, in plaats van een standaard buslijn die twee keer per uur dezelfde route aandoet, ook wanneer er nauwelijks reizigers zijn. De huidige bestekken en contracten worden dikwijls door de vervoerders als te weinig flexibel ervaren en prikkelen onvoldoende tot innovatie in een lopende concessie. Wat ik nog vaak zie is risicomijdend gedrag bij aanbestedingsteams. Men grijpt graag terug op een kunstje dat men sinds kort denkt onder de knie te hebben. De wereld verandert echter sneller. De vraag wordt diverser en ook duurzaamheid stelt steeds hogere eisen. De juridificering in het OV maakt de zaak niet eenvoudiger. Hoe zorg je voor een aanbesteding waarin de opdrachtgever krijgt wat hij beoogt en waarin de opdrachtnemer – lees de vervoerder – optimale ru

Op verschillende plekken in het land wordt al geëxperimenteerd om het anders en beter te doen. Het betekent wel dat ook de politiek de vervoerder de ruimte moet geven om met anderssoortige oplossingen te kunnen komen. Nog al te vaak

wordt een aanbesteding aan de voorkant helemaal dichtgetimmerd door statenleden en wethouders die allemaal hun eigen eisen stellen. Mijn pleidooi aan deze politici: geef aan wat je bereiken wilt, stel kaders, maar laat de deskundigen met de goede ideeën komen om te voldoen aan de vraag van de reizigers. ik ben ervan overtuigd dat we de beste resultaten behalen als de overheden heldere randvoorwaarden stellen waaraan het OV moet voldoen zodat de vervoerders met de meest optimale invulling daarvan kunnen komen.

Door een podium te creëren voor goede voorbeelden en met elkaar in gesprek te gaan, kunnen we samen laten zien dat het anders kan. Daarom ben ik er trots op dat ik op 26 maart op het Nationaal Congres OV in het kader van het initiatief Samen op Reis een prijs mag uitreiken aan het 'beste bestek'. Met de verkiezing willen we innovatie in het OV stimuleren door meer bekendheid te geven aan vernieuwende concepten binnen aanbestedingstrajecten en gaan we op zoek naar aanbestedingen die hierin voorop lopen. We hopen hiermee ook nieuwe provinciale statenleden te inspireren. Zodat de echte winnaar uiteindelijk de reiziger is. ●

Van een fossiel verleden en heden naar een zonnige toekomst

48

Tjerk Wagenaar
is directeur van
Natuur & Milieu

Na honderdvijftig jaar afhankelijk te zijn geweest van fossiele brandstoffen en elektriciteit uit grote energiecentrales stappen we over op hernieuwbare energie, die veel vaker dan nu lokaal wordt opgewekt. Dit is nodig om de uitstoot van broeikasgassen drastisch terug te brengen en schadelijke klimaatverandering te voorkomen. De komende decennia gaan we dan ook een energietransitie meemaken die zijn weerga niet kent. De energietransitie is ook nodig om onze energiebehoefte betaalbaar te houden en onze energievoorziening in eigen hand te houden. Door in te zetten op de meest energiezuinige apparaten en gebouwen kunnen we met de helft van ons huidige energieverbruik onze welvaart behouden. Zo staat Natuur & Milieu in het energiedebat.

De provincies delen deze inzet, want zij hebben net als wij en vele anderen in september 2013 hun handtekening gezet onder het 'Nationaal Energieakkoord voor Duurzame groei'.

Een ambitieus akkoord waarvan de uitvoering en implementatie ons dagelijks bezig houdt en soms ook mij en mijn collega's hoofdpijn bezorgt, omdat de belangen die spelen groot zijn en de noodzakelijke veranderingen ook pijn zullen doen in bepaalde sectoren.

In mijn ogen spelen de provincies een cruciale rol in de uitvoering van het Energieakkoord. De provincies zijn namelijk verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van windmolens op land en andere hernieuwbare energiebronnen. Dit is een van de belangrijkste zaken die gerealiseerd moet worden willen we de omslag van fossiel naar hernieuwbaar feitelijk realiseren. Daarbij is het van belang dat iedereen die zich sterk maakt voor wind op land, dus ook de provincies maar ook wij van Natuur & Milieu, de zorgen en bezwaren van bewoners in het betreffende gebied serieus nemen. Daartoe is een gedragscode opgesteld om gezamenlijk tot de beste inpassing te komen met financiële ruimte om lokale wensen in te willigen. Wij hebben veel vertrouwen in die gedragscode en hopen dan ook dat overheden die code gaan gebruiken.

De provincies en natuur- en milieuorganisaties hanteren allen bij het invulling geven aan het energiebeleid en het uitvoeren van activiteiten op dat gebied de Trias Energetica als leidend principe: eerst energie besparen, dan hernieuwbaar produceren en ten slotte, waar het niet anders kan, zo schoon mogelijk produceren met fossiele bronnen. Omdat we dit gezamenlijk hanteren, verstaan we elkaar ook snel en goed en kunnen we gezamenlijk effectiever zijn.

De inzet van de provincies voor de uitvoering van het Energieakkoord is vastgelegd in de Interprovinciale Samenwerking Energietransitie en Economie 2014-2016 (IPS2E). Een periode die verder reikt dan de Statenverkiezingen van dit jaar. Maar desalniettemin zijn, in mijn ogen, de verkiezingen van 18 maart wel van groot belang voor de inzet van de

provincies bij de uitvoering van het Energieakkoord. Na de verkiezingen zal namelijk in de collegeakkoorden de (pro)actieve inzet van de provincies voor het mee realiseren van het Energieakkoord bevestigd moeten worden. Daarbij is het goed om te weten dat Natuur & Milieu en onze collega's, waaronder de provinciale Natuur en Milieufederaties, klaar staan om samen met de provincies die (pro)actieve inzet door te zetten. Ook kunnen de provincies op ons rekenen als blijkt dat de randvoorwaarden van het rijk niet op orde zijn en de provincies bij de rijksoverheid aankloppen om deze randvoorwaarden aan te passen, zoals de provincies in IPS2E verwoorden.

Kortom, de provincies en Natuur & Milieu zijn partners op de weg van een fossiel verleden en heden naar een zonnige toekomst.

En dan nog dit: het gaat niet alleen om energie. Ik vind ook dat de provincies naast actief bijdragen aan de energietransitie en de uitvoering van het Energieakkoord zich sterk moeten maken voor een duurzame landbouw, dus bijvoorbeeld geen megastallen in het Nederlandse landschap, en in de rol van bevoegd gezag streng moeten zijn bij het verlenen van natuur- en milieuvergunningen en deze vervolgens adequaat handhaven. ●

Inkopen? Zoek niet het putje op, maar vind de weg omhoog!

50

De Nederlandse overheid koopt voor bijna 100 miljard euro per jaar aan diensten en producten in. Een substantieel deel van die uitgaven wordt gedaan door de provincies, die daarmee tot de grootste inkopende organisaties van ons land gerekend kunnen worden. Als het om het verduurzamen van onze economie gaat, geldt hier: noblesse oblige. Want wie een inkoop-spend van die omvang met zijn volle gewicht innovatief duurzaam aanwendt, kan echt het verschil maken en het vliegwiel van de verduurzaming aan het draaien krijgen.

Op papier gebeurt dit ook: de Nederlandse overheid koopt formeel 100% duurzaam in. De uitwerking van dit beleid in de praktijk laat echter nog veel te wensen over. Uit een rapport van Ecorys (ex post beleidsevaluatie duurzaam inkopen in opdracht van het ministerie van I&M, november 2013) blijkt dat in ruim 40% van de gevallen de praktijk afwijkt van de geoffreerde minimum duurzaamheidseisen. Conclusie: blijkbaar controleren overheden niet of onvoldoende of aan de duurzaamheidseisen in de offerte wordt voldaan.

Het rapport geeft ook andere inzichten. Zo wordt volgens aanbestedende diensten in slechts 10% van de gevallen innovatief aanbesteed (7% doet dat nooit, 71% soms), slechts in 7% van de gevallen aanbesteed op levensduurkosten (16% nooit, 64% soms) en past niet meer dan 9% regelmatig marktconsultaties toe (7% nooit, 79% soms). Er is dus nog veel ruimte voor verbetering, want bij veel overheden lijkt de bestuurlijke focus op duurzaam inkopen eerder af- dan toe te nemen.

Binnen De Groene Zaak hoor ik geregeld geluiden dat bij inkooptrajecten door overheden (provincies inbegrepen) uiteindelijk toch de (laagste) prijs leidend is. Daardoor ontstaat er een 'race to the bottom', ten koste van de kwaliteit van bijvoorbeeld onze openbare ruimte. Het leidt

ook tot grote maatschappelijke kosten, omdat partijen zich soms genoodzaakt zien onder de kostprijs te offerreren – met alle gevolgen van dien in het vervolgtraject.

Ik stel daarom voor dat overheden hun aanpak omdraaien: daag de markt uit door zélf de prijs vast te stellen in een aanbesteding, en laat aanbieders vervolgens concurreren op kwaliteit en duurzaamheid. Dan ontstaat er namelijk een ‘race to the top’. Zeker, deze aanpak houdt in dat er méér werk gaat zitten in het proces voorafgaand aan de aanbesteding. Je moet immers goed onderzoeken wat een reële prijs is en welke minimum kwaliteits- en duurzaamheidseisen daarvoor tenminste verwacht mogen worden. Ter compensatie neemt de kans op kostenoverschrijding in latere fase als gevolg van onrealistisch offerreren scherp af, en neemt de kans op bovengemiddelde (duurzame) kwaliteit toe.

Wat is hiervoor nodig? Eén: een Rijksoverheid die haar regierol terugpakt en lagere overheden aanzet tot slim duurzaam inkopen. Twee: een platform waar goede voorbeelden in de spotlight worden gezet en waar inkopers kennis kunnen delen. Bij dat laatste kan IPO bij uitstek een rol spelen.

Tot slot: in een van haar evaluatierapporten stelt IPO dat de huidige minimeisen voor duurzaam inkopen (de criteria die voor 45 productgroepen zijn opgesteld) voldoen en dat een nieuw duurzaam inkoopbeleid niet nodig is. Die conclusie is te kort door de bocht, want minimeisen zijn vaak al verouderd nog voordat ze gepubliceerd zijn. In het licht van wat ik hierboven al schreef, komt op deze manier de gewenste innovatie en groene groei niet van de grond. Het gaat er juist om de markt uit te dagen zo duurzaam mogelijke producten en diensten te leveren. Dus, beste provinciale bestuurders: zoek niet het putje op, maar vind de weg omhoog! ●

Marga Hoek
is directeur van
De Groene Zaak

Provincie nodig voor faciliteren van slimme infrastructuur voor duurzame energie

52

Eindelijk is energie dan een belangrijk thema in Nederland. De onrust en opstand in Groningen heeft ons met de neus op de feiten gedrukt. Nu dringt dan toch door dat Nederland op een levensgroot probleem afstevent. Decennia lang heeft Nederland zich gewenteld in de luxe van de grootste gasbel in Europa. Het heeft Nederland tot een welvarend en sociaal stabiel land gemaakt. Helaas werd het geld niet besteed aan het opbouwen van een nieuwe energie-infrastructuur. Des te verbazingwekkender, omdat onze gasbel over zo'n 15 jaar leeg is en wij nog steeds geen alternatief hebben.

Hoe komen we in 15 jaar af van onze aardgasverslaving? Dat vraagt om een radicale ommezwaai: een versnelde energietransitie. De twee grootverbruikers van aardgas zijn de gebouwde omgeving (50%) en de industrie (35%). De overige 15% wordt gebruikt door elektriciteitscentrales. De versnelde energietransitie gaat dus over het verduurzamen van de gebouwde omgeving en de industrie in 15 jaar.

Allereerst de industrie en dan vooral de energie-intensieve industrie. Verduurzamen van de industrie betekent eigenlijk drie dingen: efficiënter met energie omgaan, energie duurzaam opwekken en het productieproces fossiel-vrij

maken. Minder verspilling van energie in de industrie is essentieel, nog steeds gaat 20% verloren in de vorm van warmteverlies. De afgelopen 10 jaar is veel te weinig energiebesparing gerealiseerd in Nederland, gemiddeld iets meer dan 1% per jaar, dit zou kunnen verdubbelen, naar tenminste 2% per jaar. De kern van de industriële opgave zit in het transformeren van de productieprocessen. Niet langer productieprocessen gebaseerd op koolstof, maar op biomassa (2de generatie biomassa). Niet langer fossiele brandstoffen als aardgas verbranden, maar groene grondstoffen gebruiken. Niet langer olieraffinage in de petrochemische industrie, maar bioraffinage. Dit kost tijd en vraagt om een slim en hybride innovatiebeleid van bedrijven en overheid. Grote energie-intensieve bedrijven ontwikkelen een schaduwlijn door allianties aan te gaan met kleine groene entrepreneurs. De Green Chemistry Campus in Bergen op Zoom is hiervan een prachtig voorbeeld. We hebben alleen tientallen van dit soort voorbeelden nodig.

De gebouwde omgeving leunt loodzwaar op aardgas. In de jaren 60 hebben we 90% van onze woningvoorraad aangesloten op aardgas, een razendsnelle transitie. In datzelfde tempo kunnen we het grootste deel van onze woning-

Jan Rotmans

is hoogleraar transitie-
kunde en internationale
autoriteit op het gebied
van transitie &
duurzaamheid

voorraad los koppelen van het aardgasnet en energieneutraal maken. En dat geldt ook voor gebouwen, scholen, ziekenhuizen, etc. Technisch kan het al, met behulp van smart grids, isolatie, warmtepompen en zon/wind. Het hangt ook niet op techniek, maar op de opschaling. Het project Stroomversnelling laat zien dat het snel kan en op grotere schaal kan (110.000 bestaande woningen zonder energierekening in 5 jaar).

We kunnen dus in 15 jaar tijd de industrie en gebouwde omgeving aardgasvrij maken. Technisch is het reeds mogelijk. Het hangt op het slim en innovatief organiseren en het creëren van de juiste prikkels. Uiteraard vraagt dat om groot-schalige investeringen, maar het betaalt zichzelf dubbel en dwars terug, in de vorm van werkgelegenheid (tienduizenden banen), radicale innovatie en een nieuwe economische structuur, de 'biobased' economie.

Dit alles vraagt om ambitieus en slim beleid op (inter)nationaal niveau. Via een groen industriebeleid dat de energie-intensieve industrie uitdaagt en een nationaal transitieplan voor de gebouwde omgeving. Maar ook de provincie speelt daarin een cruciale rol. Het regionale schaalniveau is bij de versnelde energietransitie een belangrijke schakel. Het energievraagstuk is grotendeels een warmteopgave en dat vraagt om een regionale oplossing. Zo is in de provincie Zuid-Holland 25% van het energieverbruik warmteverlies en dat kan alleen op regionaal niveau worden opgelost. De provincie Zuid-Holland is dan ook bezig met het concept van de warmteronde, waarbij restwarmte uit de Rotterdamse haven (meer dan 2000 MW per jaar) wordt verbonden met aardwarmte uit de glastuinbouw in het Westland en met de warmtevraag in steden als Rotterdam, Delft, Den Haag en Leiden. Geen stad kan dit warmtevraagstuk zelf oplossen, alleen de provincie kan dit organiseren op boven-stedelijk regionaal niveau. Dat geldt eveneens voor andere provincies, waar ook grote behoefte is aan een makelende en schakelende (faciliterende) rol van de provincie. In de nabije toekomst zullen we energiestromen op allerlei schaalniveaus slim gaan combineren met elkaar: van regionaal, naar lokaal naar buurt, wijk en huishouden. Zo ontstaat een cascade van energieniveaus die een compleet nieuwe, slimme infrastructuur vergen ('smart grids'). De provincie is hiervoor de aangewezen partij om dit te gaan faciliteren. Dat vraagt om richting geven en ruimte bieden. Richting geven via het stellen van ambitieuze doelstellingen en kaders; en innovatieruimte bieden aan deelnemende partijen, mentale, organisatorische, juridische en financiële ruimte. Voorwaar een prachtige opdracht voor de provincies in Nederland. ●

Vergezicht versus Horizon- vervuiling

54

Daar waar Landschap en Energie elkaar raken begint een provinciaal hoofdpijn-dossier. Omdat ik een boek heb geschreven met dezelfde titel ben ik uitgenodigd een column te schrijven over de rol van provincies wanneer het gaat om de energie-transitie.

Eerste constatering in het boek is dat 'ruimte' kwantitatief eigenlijk nergens op het kritieke pad zit bij deze energie-revolutie met uitzondering van de biomassa productie die botst met de (wereld)voedselvoorziening. Ruimte genoeg dus! Maar op het moment dat ruimte zijn kwalitatieve gedaante aanneemt als 'landschap', met zijn gelaagdheid aan betekenissen, zijn de rapen gaar en lijkt er eigenlijk nergens iets te kunnen. Het is niet overdreven te stellen dat 'landschap' het toernooiveld zal zijn waarop de strijd om de hernieuwbare energiebronnen wordt gewonnen of verloren.

Dat blijkt ook uit een zich eindeloos herhalende botsing tussen provinciale taakstellingen, keurige bestuurlijke procedurestappen, inleidingen over de urgentie, bepalen van zoekgebieden, landschappelijke inpassing, milieu-effecten-rapportages, business cases en stakeholder besprekingen aan de ene kant en laaiende zalen met hoog oplopende emoties over horizonvervuiling, lawaai en angst voor dalende onroerend goed waarde aan de andere kant. Met de rationele houding van 'de overheid legt het nog een keer uit' kom je niet erg ver in dit mijnenveld. Ik zou u graag in vierhonderd woorden een uitweg uit dit bestuurlijk labyrint bieden maar dat lukt mij uiteraard niet.

Wel kan ik een gedachte neerleggen. Verander het van een technisch/bestuurlijk 'dossier' in een cultureel en politiek 'speelveld'. Natuurlijk, er zit een zware technische component aan de energietransitie en inderdaad, er moeten complexe bestuurlijke belangen met elkaar worden verzoend maar dat moet u niet blind maken voor de culturele en

politieke aspecten. Cultureel in de zin dat de transitie zal doorwerken tot in de haarvaten van onze samenleving. Veel mensen voelen intuïtief aan dat dit ingrijpende gevolgen kan hebben. Onder de vlag van ‘horizonvervuiling’ gaan soms heel andere ongerustheden en zelfs angsten schuil over de toekomst van onze geprivilegieerde manier van leven. Misschien dat de insteek van de Provincies wel meer het karakter moet aannemen van een soort collectieve therapie om de bezwaren en angsten rustig te kunnen afpellen en met elkaar te spreken over de implicaties van het einde van het tijdperk van het ‘fossiele expressionisme’. Politiek in de zin dat het (ook) gaat over welk type samenleving we willen en hoe we onze energievoorziening willen organiseren, van onderop of van boven af. Politiek gaat aan het bestuurlijke vooraf alhoewel we in Nederland die twee dingen structureel met elkaar lijken te verwarren.

55

Ik weet het, dit is een oproep aan de meest ‘bestuurlijke’ laag van bestuurlijk Nederland maar verbaas jezelf eens – en daarmee in een moeite door de als politici vermomde bureaucraten uit Den Haag – met een staaltje onvervalste Provinciale politiek. ●

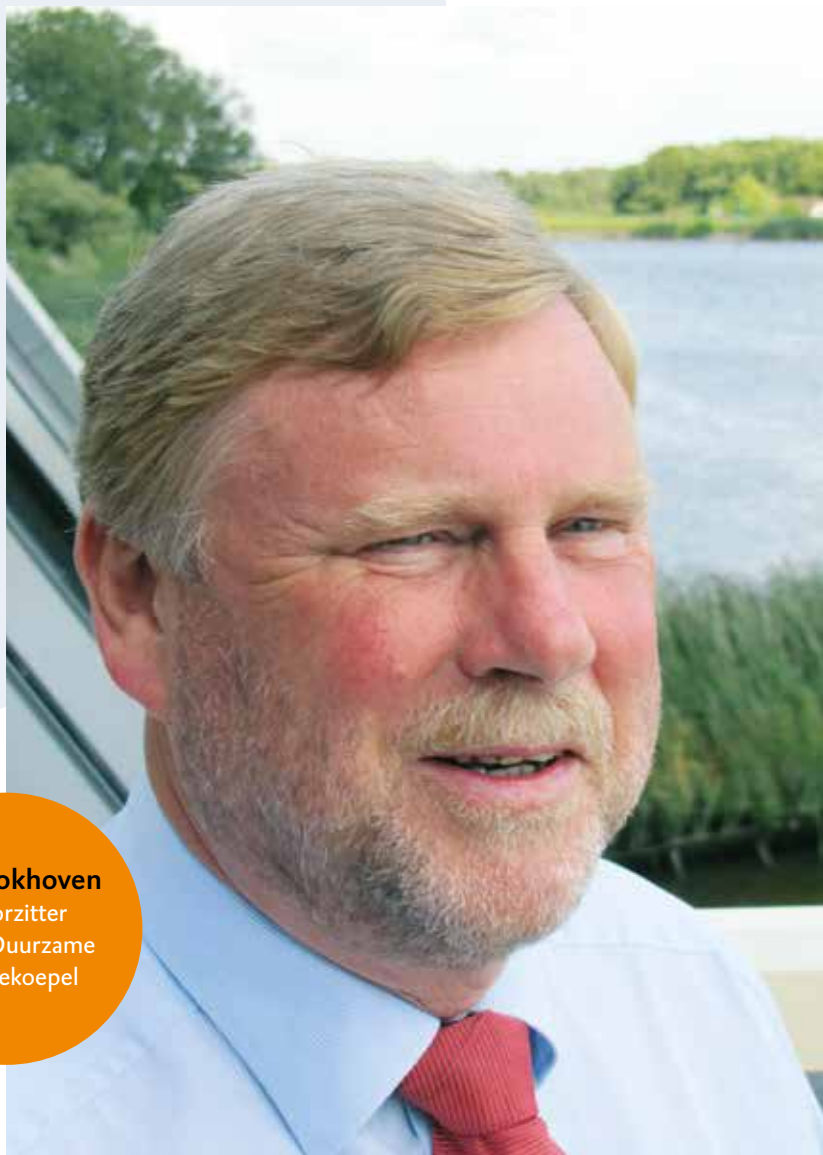
Dirk Sijmons

is hoogleraar
Landschapsarchitectuur
en directeur van H+N+S
Landschapsarchitecten

Van Nimby naar Pimby

56

Teun Bokhoven
is voorzitter
van de Duurzame
Energiekoepel

De klimaat- en energieambities in de provinciale verkiezingsprogramma's zijn over het algemeen weer hoog. Wie wil er nou niet in een klimaatneutrale provincie wonen. Dat zit dus wel goed. Het wordt pas interessant als ambities worden vertaald naar uitvoeringsplannen. Zeker waar het over hernieuwbare energie gaat zijn er volop kansen. Windenergie trekt de aandacht en de inzet van provincies op dat gebied is essentieel en van groot belang, maar er is meer, veel meer. Twee derde van de hernieuwbare energie doelstelling in het 'Energieakkoord voor duurzame groei' gaat over alle andere opties zoals zonnewarmte, zonnestroom, bio-energie in allerlei vormen, bodemenergie, warmtepompen en waterkracht. Allemaal vormen van hernieuwbare energie die decentraal, dus lokaal, worden opgewekt. De inpassing van al deze mogelijkheden om decentraal hernieuwbare energie op te wekken dient één van de hoekstenen te zijn in provinciaal (ruimtelijk) beleid. Dit zijn ook altijd opties waar burgers en bedrijven direct zelf bij betrokken willen zijn: het zelf opwekken van energie, zowel hernieuwbare elektriciteit, warmte als gas. Mede door het Energieakkoord en de stimuleringsmaatregelen groeit de populariteit sterk. Kijk naar de enorme toename van burgers en bedrijven die een zonnestroom installatie installeren. PIMBY (Please In My Backyard) opties dus in plaats van NIMBY (Not In My Backyard). Bovendien levert de benutting van deze hernieuwbare energie lokaal altijd direct werkgelegenheid op bij installateurs, bouwers, onderhoudsbedrijven en gelukkig ook steeds meer Nederlandse toeleveranciers. Dat is ook de koppeling zoals in het Energieakkoord bedoeld: meer hernieuwbare energie = meer lokale werkgelegenheid en duurzame groei.

Provincies hebben daarom een belangrijke rol in de uitvoering van het Energieakkoord en de verwachtingen zijn terecht hoog gespannen. Provinciale bestuurders kunnen veel faciliteren bij het inzetten van het brede pallet aan hernieuwbare energie opwekking. Een heel groot deel van de hernieuwbare energiepotentie zit in warmte. Ongeveer 60% van ons energiegebruik is warmte; daar zitten dus ook de kansen. Provincies hebben de belangrijke rol om het potentieel van duurzame warmte in kaart te brengen via de warmteplannen en vervolgens deze plannen in een uitvoeringsagenda om te zetten. Dat laatste is essentieel, want plannen maken alleen is niet genoeg. Zeker nu de komende jaren de rol en plaats van aardgas in onze warmtevoorziening ter discussie komt te staan. Provincies in de lead in de transitie van aardgas naar hernieuwbare warmte! ●

WAUW!

58

Begin februari dit jaar zaten we met een groep provinciale energie-professionals bij elkaar in Utrecht. Een van de doelen was de onderhandelaars van input te voorzien en het onderwerp energie te laden voor de nieuwe bestuursperiode. Lang niet iedereen zag op dat moment de uitkomst van de onderhandelingen met vertrouwen tegemoet, althans, niet als het ging om de vraag of de energietransitie de nodige aandacht zou gaan krijgen. En om te kunnen acteren is bestuurlijke legitimatie wel een eerste vereiste natuurlijk.

Op 3 juni zaten we weer bij elkaar. Het IPO had een overzicht laten maken van de wijze waarop het thema energie is opgenomen in de 11 coalitieakkoorden die tot op heden verschenen zijn. Zeeland ontbreekt in dat rijtje nog tijdens het schrijven van dit voorwoord.

Wat een rijke oogst. Wie sceptisch is zou kunnen zeggen “het zijn maar woorden, daarmee heb je nog niet meer duurzame energie”. Dat klopt. Maar voer je dezelfde exercitie uit op de coalitieakkoorden van 4 jaar terug dan is het een verschil van dag en nacht. Toen was de energietransitie nog geen leidend thema, toen werd het onderwerp bij lange na niet als een integrale onontkoombare opgave beschouwd. En kijk nu dan eens: de energietransitie wordt in de akkoorden over de hele linie in zijn volle breedte beschreven, het barst van de ambitie, concrete doelen en urgentie. De energie spat van de bladzijden af! De akkoorden getuigen ook van realiteitszin: men wil investeren in draagvlak en dialoog. Zonder daarbij de ambities zelf ter discussie te gaan stellen. Of zoals het er soms letterlijk staat: niet het of maar het hoe is onderwerp van dialoog. Daarnaast zijn provincies zich heel bewust van hun verschillende rollen en het besef dat het ‘buiten’ moet gebeuren.

Co Verdaas

Facilitator IPO thema-
bijeenkomsten ruimte,
economie, mobiliteit &
energietransitie

Ik durf te stellen dat de energieambitie in zekere zin een politiek resistente opgave is geworden in provincieland. Natuurlijk zijn er accentverschillen en zijn er specifieke regionale keuzes, maar dat doet niks af aan de constatering dat alle provincies een zelfbewuste en ambitieuze positie innemen.

Het maakt me trots, het geeft vertrouwen. Juist de provincies zijn als klassiek middenbestuur als geen ander in staat de verbinding te leggen tussen partijen, de dialoog te entameren, waar mogelijk te investeren, richting te geven en te werken aan deze majeure opgave op een manier die voorbij gaat aan de kortademigheid van het incidentele project. ●

Energietransitie in beweging

Energietransitie ziet er in iedere provincie weer anders uit. Zoveel is mij duidelijk geworden tijdens een overleg onlangs met een aantal vertegenwoordigers uit de provincies. Sommige werken met een provinciaal Energieakkoord en andere pakken de transitie vooral projectmatig op. Een goede of slechte aanpak is er wat mij betreft niet. In eerste instantie zeg ik: zolang er maar actie wordt ondernomen. Als het gaat om energietransitie hebben we in Nederland namelijk veel te lang stil gestaan.

Toch kan het uitwisselen van ervaringen meerwaarde hebben. Niet iedere provincie hoeft opnieuw het wiel uit te vinden. Tijdens het eerder genoemde overleg bleek dat de werkwijzen van provincies totaal verschillend kunnen zijn. Dat is jammer. Voor het oplossen van hetzelfde probleem lijkt mij dat we gezamenlijk meer kunnen bereiken.

Voortvarend opgepakt

Het IPO heeft de afgelopen periode echt werk gemaakt van de energietransitie. Zij hebben dit voortvarend opgepakt en ik durf te zeggen: zij hebben hun huiswerk goed gedaan. Eerder dit jaar ben ik aanwezig geweest bij de ondertekening van twee regionale energieakkoorden in de provincies Noord-Brabant en Gelderland. Een provincie als Overijssel heeft dan wel geen eigen Energieakkoord, maar werkt met het programma Nieuwe Energie voortvarend met name op

Ed Nijpels
is voorzitter Commissie
Borging Energieakkoord voor
duurzame groei daarvoor was
hij onder andere lid van
de Tweede Kamer, minister
en commissaris van de
Koningin in Fryslân.

Foto: Christiaan Kouwels

het gebied van zonne-energie. Maar het Noorden is een koploper in het samenwerkingsverband Switch, waarin de noordelijke provincies samenwerken aan het versnellen van de energieagenda. In de Energiemonitor zijn de vorderingen in één oogopslag te zien.

Hulde voor provincies

Het zijn voorbeelden die inspiratie aan de overige provincies kunnen geven. Voor de voortgang van de energietransitie is niet alleen een nationaal Energieakkoord van belang, maar juist ook de initiatieven in de provincies en regio's. Vandaar dat ik hoop dat ik dit jaar nog meerdere keren wordt uitgenodigd om de ondertekening van provinciale energie-

akkoorden bij te wonen. Het versnellen van de energie-agenda kent overigens ook de nodige hindernissen. Soms kan dat gewoon de politieke realiteit zijn. In verkiezingstijd worden discussies vanuit een andere invalshoek gevoerd. Als ik bijvoorbeeld kijk naar het onderwerp wind op land dan constateer ik op basis van de feiten dat bijna alle provincies zich aan de afspraken houden. Hulde daarvoor.

In beweging

In de afgelopen verkiezingstijd leek dat af en toe toch een andere kant op te gaan. Duidelijk is dat we in deze transitie-periode de burgers niet moeten vergeten. Betrokkenheid van overheden, maatschappelijke organisaties en universiteiten is van belang, maar het zelfbewustzijn van de burgers is zo mogelijk nog essentiëler voor het welslagen van onze doelen. 2015 is voor die doelen een belangrijk jaar. Alle afspraken die in 2013 in het nationale Energieakkoord zijn vastgelegd, moeten aan het einde van dit jaar zijn vertaald. In oktober komen de cijferaars van ECN en PBL met hun doorrekening van het Energieakkoord in de Nationale Energieverkenning. Dan wordt duidelijk of we volgens de berekeningen op koers liggen en de benodigde petajoules gaan halen. Natuurlijk zijn deze cijfers belangrijk, maar ik vind het belangrijker dat we op nationaal, provinciaal en regionaal niveau voor de energietransitie in beweging zijn gekomen. ●

Colofon

Dit is een uitgave van het
Interprovinciaal Overleg (IPO)
Huis van de Provincies
Herengracht 23
2511 EG Den Haag
Telefoon 070 888 12 12
www.ipo.nl

Contact en informatie bij
Marten van der Gaag
Programmamanager IPS2E
mvdgaag@ipo.nl

IPO-publicatienummer
317

62

Ontwerp
Haagsblauw, Den Haag

Druk
Opmeer, Den Haag

Den Haag, september 2015

Inspiratiekaart Duurzame Energietransitie

De provincies werken in de meeste van hun beleidssectoren aan de energietransitie. Door opgaven te verbinden en ruimer naar de aanpak van de energietransitie te kijken ontstaan betere oplossingen voor de vraagstukken waar we voor staan.

Iedereen ziet de noodzaak van een integrale benadering. Provincies moeten een eigen koers kiezen en kunnen daarbij gebruik maken van de kennis en expertise bij andere provincies: doe niet allemaal dezelfde pilot voor een innovatie, maar richt je op innovaties die aansluiten bij de kracht van je provincie. Maak gebruik van de ervaring van anderen om sneller vooruit te gaan. En werk samen als dat meerwaarde biedt.

Er bestaan al dwarsverbanden tussen de verschillende thema's in de rollen van provincies. De synergie tussen energie en innovatie versterkt de regionale economie, een zorgvuldige ruimtelijke ordening en inpassing vergroot betrokkenheid en draagvlak en vergunningverlening helpt bedrijven over de drempel van energiebesparing. De provincie kan de markt verleiden en uitdagen als launching customer door vernieuwend aan te besteden in mobiliteit en economie.

De Inspiratiekaart geeft toegang tot ideeën en schetst succesvolle voorbeelden van vernieuwende en integrale benaderingen. De kaart schetst kansen en brengt aanvullende informatie in beeld.

De meest actuele inspiratiekaart treft u digitaal aan op de IPO website: <http://ipo.nl/files/6714/3498/4866/IPO-Inspiratiekaart.pdf>

Energie en Ruimtelijke Ordening

Uitvoeringsthema's:

- Ruimtelijke inpassing duurzame energievormen
- Ruimtelijke procedures en regelgeving
- Energie stuurt Ruimtelijke Ordening

Informatie:

- PBL: Quickscan energie en ruimte – raakvlakken tussen energiebeleid en ruimtelijke ordening: www.pbl.nl/publicaties/2010/Quickscan-energie-en-ruimte-Raakvlakken-tussen-energiebeleid-en-ruimtelijke-ordening
- Ministerie I&M: Omgevingswet: www.omgevingswet.nl

Kansen:

- Lokale overheden ruimte geven
- Nieuwe Omgevingswet
- Vanuit lange termijn visie werken
- Draagvlakontwikkeling en afspraken met Rijk
- Maatschappelijk draagvlak groeiende

Voorbeeldprojecten:

- Flevoland: 'Op weg naar de tweede generatie windparken in Flevoland: meer energie, minder molens en fraaiër landschap'
- Flevoland: windenergie bottom up
- Groningen: windenergie top down
- Fryslân: ieder dorp een eigen windmolen
- Overijssel: herziening omgevingsvisie
- Ministerie I&M: aanpak Deltabeslissingen

Energie en VTH

Uitvoeringsthema's:

- Normerende provincie (voorschrijvend, afdwingend, consistent)
- Ondernemende provincie (resultaatgericht, risicoafwegend, leidend)
- Verbindende provincie (zorgvuldig, ondersteunend, relatiegericht)
- Inspirerende provincie (visionair, stimulerend, partnerschapsgericht)
- Verleiden bedrijven duurzaam te denken

Informatie:

- IPO energie en VTH: www.iponl.nl/milieu-energie-klimaat/regionale-uitvoeringsdiensten-rudss-en-vergunningverlening-t
- Omgevingsdiensten: www.omgevingsdienst.nl/default.aspx

Kansen:

- Vergunningvoorschriften enten op 'best beschikbare technieken'
- Koppeling Omgevingswet
- Toezichthouders equiperen om energieadviseur te zijn
- Bedrijven verleiden tot duurzaamheidsmaatregelen met kostenbewustzijn als hoofdthema
- Veel winst te halen bij MKB
- Op bedrijventerreinen veel rollen
- Toezichthouders als energieadviseur
- Energieverspilling meenemen in handhaving
- Realiseren energiebesparingsexpertise bij RUD's

Voorbeeldprojecten:

- Gelderland: energiebesparingsaanpak Gelderland: samenwerking tussen alle omgevingsdiensten
- Noord-Holland: energiebesparingsaanpak Omgevingsdienst Noordzeekanaalgebied

Energie

Provincies in
de energie

Energie en Organisatie

Uitvoeringsthema's:

- Integraliteit
- Organisatorische borging
- Kwalificeren en kwantificeren
- Imago duurzaamheid

Informatie:

- IPO en energie: www.iponl.nl/milieu-energie-klimaat/energie

Kansen:

- Koppeling met Brussel
- Denk aan de voorkant na over successen en probeer het thema grijpbaar en aalbaar te maken
- Maak het thema in alle portefeuilles belangrijk
- Stel doelen en gebruik kritiek om verder te komen
- Koppel energie aan sociale en economische opgave
- Gebruik energie en creativiteit van buiten het provinciehuis

Voorbeeldprojecten:

- Flevoland: windenergie, van buiten naar binnen werken
- Noord-Brabant: matrix waardoor inzichtelijk wordt hoe energie in alle domeinen een rol heeft
- Noord-Brabant: alliantie-makelaar op het gebied van energie
- Groningen: zelf regie nemen in winddossier

Energie en Mobiliteit

Uitvoeringsthema's:

- Visie energie en mobiliteit
- Duurzaamheid in concessies
- Infrastructuurinnovatie
- Koplopers en verbindingen

Informatie:

- TNO: schone mobiliteit: www.tno.nl/nl/aandachtsgebieden/leefomgeving/mobility-logistics/schone-mobiliteit/elektrisch-rijden-belangrijke-optie-duurzame-mobiliteit/?gclid=CN3Bp8L8h8YCfAitAadhXgAaQ
- Rijkswaterstaat: duurzame mobiliteit: www.rwsleefomgeving.nl/onderwerpen/lokaal_klimaatbeleid/duurzame-mobiliteit

Kansen:

- Stimuleer alternatieven voor mobiliteit
- Creëer keuzemogelijkheden en meekoppelkansen
- Creëer plezier, menselijke maat
- Maak visie op mobiliteit in maatschappelijke context
- Werk grensoverschrijdend en gebiedsgericht
- Draag uit wat je doet
- Toon de effecten op de portemonnee en het milieu

Voorbeeldprojecten:

- Noord-Holland: duurzame concessie taxivervoer Schiphol
- Vervoersbedrijven en concessieverlenende overheden: 'Samen op reis'
- Zuid-Holland: integrale aanpak energietransitie: 'Zuid-Holland op St(r)oom'
- Noord-Holland: Amsterdam Metropolitan Solutions, samenwerkingsverband publieke en private partijen

Energie en Innovatie

Uitvoeringsthema's:

- Nieuwe technieken
- Faciliteren en stimuleren samenwerkingen
- Financiële ondersteuning
- Trends en ontwikkelingen
- Sociale innovatie

Informatie:

- Energiebesparing subsidiemogelijkheden: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/energiebeleid/energiebesparing
- Regelingen die goed werken, bv 'asbest eraf, zonnepanelen erop': www.asbestvanhetdak.nl

Kansen:

- Verdelen van pilots
- Samenbrengen van kennis
- Site met regelingen en voorbeelden
- Gebruik revoluerende fondsen doelmatig
- Maak gebruik van aanwezige kennis op gebied van innovatie bij andere provincies
- Gebruik energie en creativiteit in de markt

Voorbeeldprojecten:

- Noord-Brabant: 'Brabant kiest voor innovatie als route naar duurzame energie'
- Overijssel: 'Olie uit hout: pyrolysefabriek wereldprimeur in Overijssel'
- Zeeland: 'Zeeland kweekt tomaten, paprika's en aubergines met groene CO₂ en restwarmte'
- Noord-Holland: Solaroad
- Noord-Brabant: Living Labs
- Zuid-Holland: Heineken

Energie en Economie

Uitvoeringsthema's:

- Rol provinciale overheid als facilitator
- Economie en innovatie
- Kennis delen en vergaren

Informatie:

- CPB: Energie en economie: www.cpb.nl/onderwerp/klimaat-energie-en-milieu
- SER advies richting Energieakkoord: www.ser.nl/nl/publicaties/adviezen/2010-2019/2012/energie-economie.aspx

Kansen:

- Herhaling van het verhaal biedt kansen
- Verbindingen maken tussen partijen
- Samenwerken tussen partijen
- Vertrouwen in gemaakte keuzes
- Gevestigde belangen kunnen nieuwe initiatieven helpen en andersom

Voorbeeldprojecten:

- Groningen: Energy Valley: publiek-private samenwerking om energiesector in noordelijke provincies uit te bouwen
- Noord-Holland: Energy Board: focus aanbrengen in de economische ontwikkeling van duurzame energie door partijen bij elkaar te brengen
- Gelderland: Duurzame Betuwecorridor: het eerste project waar energiebesparing en hernieuwbare energiebronnen in en rond het transport op nationale schaal wordt vormgegeven
- Limburg: duurzaam sloopprotocol: bewerkstelligen dat zoveel mogelijk opdrachtgevers en -nemers van sloopprojecten herbruikbare en verhandelbare materialen en stoffen benutten

en IPO

vesteren in
transitie

INTERPROVINCIALE
SAMENWERKING
ENERGIETRANSITIE
& ECONOMIE

Interprovinciaal Overleg

